

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Elsa Löving

Sökande efter samband

Gemensamma faktorer och rättviseteman i
fällande domar om sexuellt ofredande

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin: HT 2022

Innehåll

SUMMARY	5
SAMMANFATTNING	7
FÖRORD	9
FÖRKORTNINGAR	10
1 INLEDNING	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Syfte och frågeställningar	12
1.3 Metod och material	13
1.3.1 Den rättsdogmatiska undersökningen	13
1.3.2 Den empiriska studien.....	15
1.3.2.1 <i>Insamling och urval av material</i>	16
1.3.2.2 <i>Etiska överväganden</i>	17
1.4 Avgränsningar	17
1.5 Forskningsläge	18
1.6 Teoretiska utgångspunkter	20
2 BROTET SEXUELLT OFREDANDE	22
2.1 Några nedslag i historien	22
2.2 Nuvarande lagstiftning	23
2.3 Relevant praxis	24
3 FRÅN ANMÄLAN TILL FÄLLANDE DOM	26
3.1 Från anmälan till slutredovisning	26
3.2 Åtgärder efter slutredovisning	27
3.2.1 Negativt åtalsbeslut	27
3.2.2 Utfärdande av strafföreläggande	29
3.2.3 Beslut att väcka åtal	29
3.3 Friande och fällande domar	29
3.4 Analys ur ett rättviseperspektiv	30
4 GEMENSAMMA FAKTORER AVSEENDE YTTRE OMSTÄNDIGHETER	32
4.1 Kön	32

4.1.1	Resultat.....	33
4.1.2	Analys	33
4.2	Tidpunkt för gärningen.....	34
4.2.1	Resultat.....	35
4.2.2	Analys	35
4.3	Gärningens karaktär	35
4.3.1	Definitioner	36
4.3.2	Resultat.....	36
4.3.3	Analys	36
4.4	Plats.....	39
4.4.1	Definitioner	40
4.4.2	Resultat.....	41
4.4.3	Analys	42
4.4.3.1	<i>Offentliga miljöer – vanliga men understuderade</i>	<i>42</i>
4.4.3.2	<i>En jämförelse med våldtäkt</i>	<i>43</i>
4.4.3.3	<i>Resonemang om plats i domskälen.....</i>	<i>43</i>
4.4.3.4	<i>Reflektioner om rättviseteman.....</i>	<i>45</i>
4.5	Relation mellan målsäganden och gärningspersonen	47
4.5.1	Definitioner	47
4.5.2	Resultat.....	48
4.5.3	Analys	49
4.6	Sammanfattning: Yttre omständigheter	50
5	GEMENSAMMA FAKTORER I UTREDNINGEN.....	53
5.1	Skyndsam anmälan?	53
5.1.1	Resultat.....	53
5.1.2	Analys	53
5.2	Skyndsam utredning?	54
5.2.1	Definitioner	54
5.2.2	Resultat.....	55
5.2.3	Analys	55
5.3	Antal utredningsåtgärder	56
5.3.1	Definitioner	56
5.3.2	Resultat.....	57
5.3.3	Analys	57
5.4	Målsägandebiträde.....	59
5.4.1	Resultat.....	59
5.4.2	Analys	59

5.5	Målsägandens deltagande i processen	62
5.5.1	Definitioner	62
5.5.2	Resultat.....	62
5.5.3	Analys	62
5.6	Sammanfattning: Utredningen	64
6	GEMENSAMMA FAKTORER I BEVISPRÖVNINGEN	67
6.1	Målsägandens berättelse central	67
6.2	Muntlig stödbevisning vanligast	73
6.3	Sammanfattning: Bevisprövningen	75
7	SLUTSATSER	77
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	81

Summary

In recent decades, there has been an increase in the number of reported sexual offences in Sweden, including sexual molestation. Additionally, the #metoo movement highlighted the extent of men's sexual violence against women and created momentum for the debate on justice for victims.

Considering these developments, this study aims to examine how many reports of sexual molestation result in a conviction and what these have in common. To adequately answer these questions, three different methods are used: legal dogmatic, qualitative, and text analytical. Three parameters are central in the study: external circumstances, the investigation, and the sifting of evidence. The results of the study are analysed from a justice perspective, by applying the theory of kaleidoscopic justice. In order to discover possible differences and similarities with rape, comparisons are made to already established findings for this offence.

The study showed several common factors for the convictions regarding external circumstances, one being the fact that the offence usually constituted a physical sexual molestation. Furthermore, the crime was typically committed by a stranger, in an entertainment venue or other public space – two factors that contrast sharply with findings on rape.

In terms of investigation, a quickly issued criminal report could be identified as a common factor in the convictions, as well as the fact that the crime was investigated for less than a year. Additionally, relatively many investigatory measures were taken in the cases leading to conviction – a tendency observed also in rape cases. Lastly, the complainant participated actively in the investigation in almost all cases, which is also a similarity with convictions in rape cases.

Concerning the sifting of evidence, two common factors for the convictions were observed. Firstly, the statement of the complainant constituted the central evidence and, secondly, the most prevalent supporting evidence was oral evidence (examination of a witness). Regarding the latter, it was common

that the witnesses had seen the event themselves – a significant difference compared to rape. Lastly, the study showed that the evaluation of evidence by the courts were essentially in line with the methodology established by the Supreme Court in its case law.

The study triggered discussions on several of the themes of justice posited by the theory of kaleidoscopic justice. Few reports led to a conviction, something that can be expressed as a lack of *consequence*. Regarding external circumstances, the theme of *voice* as justice was particularly visible. The same justice theme, as well as *prevention*, *connectedness*, and *dignity*, emerged also in relation to the investigation. The fact that the complainant's statement usually was decisive for the outcome of the convictions is argued to contain both positive and negative elements in terms of justice for victims.

Sammanfattning

Under de senaste årtiondena har det skett en ökning av antalet anmälda sexualbrott, inte minst sexuella ofredanden. Därtill synliggjorde #metoo-rörelsen omfattningen av mäns sexuella våld mot kvinnor och gav nytt bränsle åt diskussionen om rättvisa för brottsoffer.

Arbetet skrivs i ljuset av denna utveckling och syftar till att undersöka hur många anmälningar om sexuella ofredanden som leder till en fällande dom och vad dessa har gemensamt. Granskningen görs i förhållande till tre olika parametrar: yttre omständigheter, utredningen och bevisprövningen. Studiens resultat analyseras ur ett rättviseperspektiv, genom en tillämpning av teorin om kalejdoskopisk rättvisa. I syfte att upptäcka likheter och skillnader med vad som har kunnat konstateras för våldtäkt görs jämförelser med detta brott. För att på ett ändamålsenligt sätt uppfylla arbetets syften används en rättsdogmatisk, kvalitativ och textanalytisk metod.

Studien visade att det fanns flera gemensamma faktorer avseende yttre omständigheter för de fällande domarna. Till exempel framkom att den mest förekommande handlingen var ett fysiskt sexuellt ofredande. Två andra gemensamma faktorer – att gärningen ofta begicks av en främling och att händelsen ägde rum i en nöjeslokal eller annan offentlig miljö – utgjorde tydliga kontraster till vad man kunnat konstatera om våldtäkt.

Avseende utredningen var det gemensamt för de fällande domarna att en brottsanmälan upprättats snart efter händelsen, att utredningstiden var kortare än ett år och att relativt många utredningsåtgärder vidtogs. Särskilt det sistnämnda är en tendens som observerats även i våldtäktsmål. I nästintill samtliga fällande domar deltog målsäganden i utredningen, något som också är en likhet med våldtäktsmål.

I fråga om bevisprövningen identifierades två gemensamma faktorer för de fällande domarna. För det första utgjorde målsägandens utsaga den centrala bevisningen. För det andra var den mest förekommande stödbevisningen muntlig sådan (vittnesförhör). Det var vanligt att vittnena hade sett själva

händelsen – en skillnad jämfört med vad som konstaterats för våldtäkt. Studien visade också att domstolarnas bevisvärdering i allt väsentligt gick i linje med de metoder som Högsta domstolen uppställt i sin praxis.

Materialet och granskningen av detsamma aktualiserade diskussioner om flera av de rättviseteman som teorin om kalejdoskopisk rättvisa ställer upp. Det faktum att få av anmälningarna ledde till en fällande dom kan uttryckas som bristande *konsekvens*. I förhållande till yttre omständigheter var det särskilt temat *röst* som aktualiserades. Samma tema, och även temana *prevention*, *samhörighet* och *värdighet* var synliga avseende faktorer hänförliga till utredningen. Det faktum att målsägandens utsaga var avgörande för målets utgång i de flesta domarna argumenteras innehålla både positiva och negativa element ur ett rättviseperspektiv.

Förord

Jag fick just skrivkramp när jag skulle skriva sammanfattningen av den här uppsatsen och tänkte därför prokrastinera genom att börja på förordet tills krampen lättade. Kanske borde jag ha tänkt på att det trots allt är tusen gånger lättare att sammanfatta ett examensarbete, än fem år i Lund. Den här terminen är min sista i Lund, men inte på juristprogrammet, så jag tänker ducka en sammanfattning av mina studieår lite till. Men, ett förord är ändå ett förord så jag vill passa på att tacka några som har förgyllt den här terminen och pluggåren hittills.

Ulrika, tack för alla värdefulla råd och för att du visat så stort engagemang i mitt arbete under våra handledningstillfällen.

Hanna, tack för prima korrekturläsning! Jag hoppas innerligt att du inte läser detta för du har redan läst mer än nog av den här uppsatsen.

Mamma, pappa och Alice, tack för att ni alltid är mina största supporters.

Tack Jacob, för att du gör vardagen så himla rolig och för att du, under nervösa timmar före diverse tentor och muntor, påmint mig om vad som egentligen är viktigt här i livet.

Mina underbara, finaste vänner – vad har jag gjort för att förtjäna er? Tack för skratt, gråt, fest och vardag tillsammans. Nu gör vi om allt igen, på nya platser.

Lund den 15 december 2022

Elsa Löving

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta domstolen
Ibid.	Ibidem
JO	Justitieombudsmannen
JT	Juridisk Tidskrift
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

Det här arbetet undersöker vad som utmärker de fall av sexuella ofredanden som tar sig genom hela rättskedjan och leder till en fällande dom. Arbetets inledande del, kapitel ett, beskriver bakgrunden till arbetet och dess syften, frågeställningar, metod och material. Dessutom presenteras avgränsningar, forskningsläget och teoretiska utgångspunkter.

1.1 Bakgrund

Enligt den traditionella synen på en brottsanmälanens väg genom rättskedjan utmynnar ett begånget brott förr eller senare i en friande eller fällande dom. Verkligheten, särskilt när det gäller sexualbrott, ser ofta helt annorlunda ut. Under de senaste årtiondena har forskning gång på gång synliggjort att ”sällningsprocessen”, det vill säga det faktum att anmälningar faller bort i olika delar av rättskedjan, är särskilt förekommande i relation till sexualbrott.¹ Obalansen mellan anmälningar, och därigenom brottsoffer, och fällande domar har i litteraturen beskrivits som ett ”justice gap”.²

Andelen fällande domar för sexualbrott i allmänhet har alltså konstaterats vara låg, samtidigt som man har observerat en kontinuerlig ökning av anmälda sexualbrott i Sverige sedan tidigt 2000-tal.³ Avseende just sexuella ofredanden har antalet anmälda händelser ökat från 3500 till 7500 mellan år 2005 och 2017.⁴ Nyligen publicerad kriminalstatistik visar att trenden verkar fortsätta i samma riktning – år 2021 anmäldes 11 348 fall av sexuella ofredanden vilket innebar en ökning med 12 % jämfört med 2020.⁵ Statistiken visar också att antalet anmälningar om sexuellt ofredande har ökat mer än anmälningar om våldtäkt.⁶

¹ Kelly m.fl. (2005); Lovett & Kelly (2009); Diesen & Diesen (2013); Brå 2019:9.

² Exempelvis Temkin & Krahe (2008); Lonsway & Archambault (2012); Kelly m.fl. (2005).

³ Brå 2019:5, s. 17 ff.

⁴ Ibid. s. 40 f.

⁵ Brå, Statistik utifrån brottstyper.

⁶ Brå 2019:5, s. 40.

Det är inte bara de kriminalstatistiska observationerna som kastat ljus på omfattningen av sexuella ofredanden under de senaste åren – även den sociala rättviserörelsen #metoo synliggjorde detta. När kvinnor över hela världen publicerade inlägg på sociala medier under hashtagen #metoo under hösten 2017 blev det uppenbart att sexuella övergrepp inte enbart begås mot kvinnor i en viss ålder, yrkeskategori eller etnicitet, utan att övergreppen är universella. Uppropen under #metoo triggade uppmaningar till och krav på olika arenor, till exempel den politiska och rättsliga.⁷ De visade också att det finns olika sätt att förstå rättvisa för brottsoffer – för vissa handlar begreppet om att våga anmäla händelsen till polisen, för andra är det viktigt att händelsen leder till en fällande dom eller att hitta en plats (fysisk eller digital) för bekräftelse och samhörighet.

Sammanfattningsvis ser man att anmälningar om sexuella ofredanden ökar samtidigt som sållningsprocessen för sexualbrott är utbredd. Tendenserna existerar parallellt med att #metoo-rörelsen har väckt en diskussion om olika sätt för brottsoffer att söka rättvisa. Allt detta sammanvägt väcker frågor som relaterar till den rättsliga hanteringen av anmälningar om sexuella ofredanden. Vad tycks domstolen fästa vikt vid när de prövar ett mål om sexuellt ofredande? Framstår någon eller några faktorer som viktigare än andra för att händelsen ska leda till en fällande dom? Vilka faktorer samspelar med varandra? Vilka föreställningar om rättvisa syns genom domstolarnas resonemang? Det här arbetet djupdyker i just denna typ av frågor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att utreda hur många anmälningar om sexuella ofredanden som, i det studerade materialet, tar sig igenom hela rättskedjan och leder till fällande dom och vad dessa har gemensamt. Vissa delar av resultaten undersöks därtill i ljuset av vad man konstaterat om brottet våldtäkt, i syfte att upptäcka eventuella likheter och skillnader.

⁷ Inte sällan brukar 2018 års reform av våldtäktslagstiftningen användas som exempel på en typ av respons på #metoo-rörelsen, se SOU 2016:60, prop. 2017/18:177, Justitietskottets betänkande 2017/18:JuU29 och SFS 2018:618.

För att bidra till diskussionen om olika syn på rättvisa för brottsoffer som växt fram innan och under #metoo-rörelsen syftar arbetet även till att analysera studiens resultat ur ett rättviseperspektiv genom att tillämpa teorin om kalejdoskopisk rättvisa, som beskrivs närmare nedan.

Syftena kan konkretiseras i följande frågeställningar:

1. Hur många anmälda fall av sexuella ofredanden tar sig hela vägen genom rättskedjan – från anmälan till fällande dom?
2. Vad har de fall som leder till fällande dom gemensamt avseende
 - a) de yttre omständigheterna kön, tidpunkt, gärningens karaktär, plats och relation mellan parterna?
 - b) utredningen?
 - c) bevisprövningen?
3. Vilka resultat för sexuella ofredanden liknar respektive skiljer sig från de man sett inom ramen för motsvarande studier om våldtäkt?
4. Hur tar sig de rättviseteman som ges av teorin om kalejdoskopisk rättvisa uttryck i materialet?

1.3 Metod och material

För att uppnå syftet med arbetet på ett ändamålsenligt sätt används olika metoder för arbetets respektive delar. Det inledande kapitlet, kapitel två, utgör en rättsdogmatisk undersökning som syftar till att kartlägga gällande rätt avseende brottet sexuellt ofredande. Uppsatsens andra del (kapitel tre till sex) utgör en empirisk studie som undersöker och analyserar eventuella gemensamma faktorer i de ärenden som lett till en fällande dom. Nedan följer en beskrivning av de olika metodologiska angreppssätten.

1.3.1 Den rättsdogmatiska undersökningen

För den inledande delen av uppsatsen, som syftar till att kartlägga rättsläget, har en rättsdogmatisk metod använts. Enkelt beskrivet anses metoden innebära att man tolkar och systematiserar gällande rätt utifrån de allmänt accepterade rättskällorna.⁸ För detta arbete har huvudsakligen lagtext, lagförarbeten (propositioner, statens offentliga utredningar med mera), avgöranden från Högsta domstolen (HD) och litteratur studerats. Syftet är inte att presentera *de lege ferenda*-argument, det vill säga att förslå lösningar på problem som framstår som olösta, utan enbart att beskriva rättsläget *de lege lata*.⁹ Mot bakgrund av detta är den rättsdogmatiska undersökningen enbart av deskriptiv karaktär och innehåller ingen analys eller värdering av hur rättsläget borde vara.

Det råder ingen samstämmighet kring svaret på frågan om rättsdogmatisk metod kan innefatta mer än att just fastställa rättsläget (till exempel att kritisera rättsläget och hitta lösningar). Jareborg och Peczenik menar att frågan bör besvaras jakande, medan Olsen framhåller att rättsdogmatiken inte borde beskrivas som en metod utan snarare teori, i syfte att bättre spegla dess begränsning till att fastställa gällande rätt.¹⁰ Kleineman kan anses representera en slags medelväg – han anser att en rättsdogmatisk metod visserligen kan inkludera kritik och förslag på ändringar av rättsläget, men framhåller att empiriska undersökningar inte borde ligga till grund för sådan kritik eller sådana förslag.¹¹ I detta sammanhang vill jag lyfta fram att den deskriptiva delen som kartlägger gällande rätt enbart syftar till att ge läsaren relevant förståelse för det aktuella straffbudet i brottsbalken (1962:700) (BrB), det vill säga 6 kap. 10 § andra stycket. Jag avser inte att, i ljuset av resultaten från min empiriska undersökning, peka på brister i hur bestämmelsen är utformad, hur den tillämpas eller att föra en *de lege ferenda*-argumentation. Den problematik som Kleineman lyfter, om att lägga empiri till grund för *de lege ferenda*-argument, aktualiseras därmed inte här.

⁸ Peczenik (1995), s. 33–34; Kleineman (2018), s. 21.

⁹ Jfr. Kleineman (2018), s. 36.

¹⁰ Peczenik (2005), s. 250; Olsen (2004), s. 121–122.

¹¹ Kleineman (2018), s. 24 och 36.

Meningsskiljaktigheterna om rättsdogmatikens ramar kommer, mot bakgrund av att min rättsdogmatiska undersökning är av tydlig deskriptiv karaktär, inte utvecklas vidare här.

1.3.2 Den empiriska studien

Uppsatsens huvuddel, som består av att utröna och analysera gemensamma faktorer i fällande domar om sexuellt ofredande, utgår från två olika metoder. I kapitel tre, fyra och fem används en kvalitativ metod med inslag av kvantitativ metod. I kapitel sex används ett textanalytiskt angreppssätt. Metoderna, samt information om insamlingen och urvalet av material, presenteras nedan.

Kvalitativ metod används i stor utsträckning inom disciplinerna rättssociologi och samhällsvetenskap. Detta utesluter dock inte att den tillämpas inom juridisk forskning. Omvänt har till exempel Sandgren argumenterat för en ökad användning av särskilt kvalitativa empiriska undersökningar inom rättsvetenskapen, mot bakgrund av att den juridiska metoden (i bemärkelsen att behärska rättskällevetenskapen, juridisk argumentation och begreppsbyggnad med mera) har begränsningar.¹²

Kvalitativ och kvantitativ metod har flera likheter. Till exempel syftar båda till att ge en bättre förståelse av samhället och hur människor, institutioner och grupper påverkar varandra. Skillnaden ligger framför allt i hur man omvandlar den insamlade informationen. Kvantitativ metod fokuserar på att omvandla informationen till siffror och mängder för att sedan kunna genomföra statistiska analyser. Inom kvalitativ metod står forskarens uppfattning och tolkning av informationen i centrum. Den gemensamma nämnaren för kvalitativ metod är att dessa tolkningar inte kan eller bör omvandlas till siffror.¹³

Angreppssättet i kapitel tre, fyra och fem utgör en kombination av kvantitativ och kvalitativ metod, i bemärkelsen att kvantitativ information (i form av

¹² Sandgren (1995a), s. 728 och Sandgren (1995b), s. 1045.

¹³ Holme & Solvang (1997), s. 76.

diagram) följs upp av en kvalitativ analys. Användandet av diagram syftar till att ge läsaren en översikt av informationen, för att lättare förstå vad den kvalitativa analysen kommer att fokusera på.¹⁴ Det kan framhållas att bland andra Alvesson och Sköldberg påpekat att det kan vara förnuftigt med just enkla kvantifieringar inom kvalitativ forskning, något som ytterligare motiverar metodvalet i denna del.¹⁵

I kapitel sex, som behandlar gemensamma faktorer i bevisprövningen, använder jag ett textanalytiskt angreppssätt – innehållsanalys. Detta i syfte att kategorisera och bryta ner textens innehåll för att kunna besvara mina forskningsfrågor. En innehållsanalys brukar beskrivas som kvalitativ även när viss kvantifiering ingår. I syfte att utröna och systematisera de gemensamma faktorerna i bevisprövningen har jag gjort vissa kvantifieringar av materialet, men eftersom min analys huvudsakligen syftar till att göra komplexa texttolkningar ligger det närmast till hands att klassificera den som en kvalitativ innehållsanalys.¹⁶

1.3.2.1 Insamling och urval av material

Examensarbetet skrivs i relation till forskningsprojektet *The #metoo momentum and its aftermath: digital justice seeking and societal and legal responses* som bedrivs av två forskare på Juridiska fakulteten vid Lunds universitet: Ulrika Andersson (professor i straffrätt) och Linnea Wegerstad (universitetslektor i straffrätt). Det var därför på förhand bestämt hur stort och vilket material som skulle analyseras. Det ursprungliga materialet i forskningsprojektet utgörs av anmälningar om sexuella ofredanden under 2017 och 2018, från två polisområden (ett stads- och ett landsbygdsområde). Begäran av materialet specificerades till att röra slutliga beslut gällande sexuellt ofredande mot en kvinna eller man som var 18 år eller äldre. Andersson och Wegerstad mottog, via Brå, en lista med 215 ärendenummer (*k-nummer*). Varannan av dessa anmälningar har analyserats av Andersson

¹⁴ Jfr. Holme & Solvang (1997), s. 86–87.

¹⁵ Alvesson & Sköldberg (2017), s. 19.

¹⁶ Jfr. Boréus & Kohl (2018), s. 50–51.

och Wegerstad på en workshop som anordnades inom ramen för forskningsprojektet.¹⁷

En lista över ärendenummer som lett till slutredovisning till en åklagare¹⁸ begärdes ut från Åklagarmyndigheten. Jag har studerat vilka av dessa slutredovisade ärenden som ledde till åtal och vad som beslutades för de fall som inte ledde till åtal. I den utsträckning jag har ansett det relevant (ibland var informationen i dessa beslut knapphändig) kommer resultaten för de ärenden som inte ledde till åtal redovisas och kommenteras.

Gällande de ärenden som lett till åtal begärde jag ut följande dokument: dom, förundersökningsprotokoll och anteckningar från huvudförhandlingen. Domarna och förundersökningsprotokollen har utgjort mitt huvudsakliga arbetsmaterial. I de fall där tingsrättens dom överklagades till hovrätten har även material från hovrätten ingått i granskningen.

1.3.2.2 *Etiska överväganden*

Av etiska skäl har jag anonymiserat materialet, även om det i allt väsentligt utgör offentliga handlingar. Parternas namn, adress eller personuppgifter i övrigt återges inte i arbetet. Detsamma gäller för vittnen. Vid återgivning av till exempel domstolens resonemang används begreppen *tilltalad*, *målsägande* och *vittne*. Mot bakgrund av att materialet är integritetskänsligt har det förvarats på ett omsorgsfullt sätt – det har sparats ner och samlats på en säker hårddisk, ombesörjd av Juridiska fakultetens IT-avdelning.

1.4 Avgränsningar

Urvalet av material medför ett antal naturliga avgränsningar i arbetet. Som nämnts ovan specificerades begäran av materialet till att röra anmälningar om sexuellt ofredande mot en man eller kvinna som var 18 år eller äldre. Således ingår inte straffbudet i 6 kap. 10 § första stycket BrB – sexuellt ofredande mot

¹⁷ Wegerstad (2021a); Andersson (2021a). [Manuskript under arbete].

¹⁸ Se avsnitt 3.1 angående innebörden av slutredovisning.

barn – i studien. Av samma anledning inkluderas inte detta stycke i den rättsdogmatiska undersökningen (kapitel två).

Ett viktigt påpekande att göra i detta sammanhang, även om det inte utgör en avgränsning i strikt mening, är att det inte går att dra några säkra slutsatser om sexuella ofredanden *i allmänhet* utifrån materialet, utan endast om vad som karakteriserar de fall som har anmälts till polisen och lett till fällande dom. Det kan därför svårligen göras klara jämförelser med händelser som inte anmälts till polisen.

1.5 Forskningsläge

Forskningsläget för sexualbrott kan beskrivas som varierande – vissa brott i brottsbalkens sjätte kapitel har varit föremål för mer extensiv forskning än andra. Till exempel har det bedrivits mer forskning om våldtäkt än om sexuellt ofredande.

Avseende nationella studier som tar sikte på genomströmningen av ärenden genom rättskedjan är den mest framstående i sammanhanget Brå:s rapport *Våldtäkt från anmälan till dom – En studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden* från 2019.¹⁹ Rapporten har, trots att den rör våldtäkt, fungerat som en inspirationskälla för mig i mitt arbete, särskilt i valet av kategorier att undersöka i mitt material. Även Diesen och Diesen har studerat den rättsliga hanteringen av våldtäktsfall, med en särskild inriktning på den så kallade ”sällningsprocessen”, som nämnts ovan.²⁰ Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten granskade 2019 handläggningen av våldsbrott i nära relationer och sexualbrott mot vuxna, men undantog bland andra brottet sexuellt ofredande från granskningen.²¹ På ett internationellt plan har en empirisk studie rörande våldtäkt genomförts i Storbritannien av Kelly, Lovett och Regan.²²

¹⁹ Brå 2019:9.

²⁰ Diesen & Diesen (2013).

²¹ Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten (2019).

²² Kelly m.fl. (2005).

Trots att det bedrivits mer forskning om våldtäkt än sexuellt ofredande finns nationell och internationell forskning att lyfta fram gällande det sistnämnda. Wegerstad har i sin avhandling undersökt hur synen på och definitionen av sexualbrott förändrats sedan den moderna straffrättens framväxt och tar avstamp i just brottet sexuellt ofredande.²³ Avseende examensarbeten kan Sophie Geelmuydens arbete om brottet sexuellt ofredande i relation till krav på rättvisa i #metoo-rörelsen nämnas.²⁴ Mellgren, Anderson och Ivert har studerat förekomsten och konsekvenserna av oönskade sexuella kontakter (i studien används termen ”sexual harassment”) bland kvinnliga universitetsstudenter.²⁵ De kunde konstatera att 24,4 % av urvalet uppgav att de utsatts för oönskade sexuella kontakter under det senaste året och att 98,5 % inte anmält upplevelsen till polisen.²⁶ Ett liknande resultat observerades i en studie om förekomsten av sexuella trakasserier vid Lunds universitet.²⁷

Ur ett internationellt perspektiv finns det framstående forskning om sexuella ofredanden att lyfta fram, även om det bör noteras att man internationellt oftast talar om sexuella *trakasserier* – ett begrepp som i Sverige främst existerar i den arbetsrättsliga kontexten.²⁸ Som exempel kan nämnas Vera-Gray och Kellys artikel *Contested gendered space: public sexual harassment and women’s safety work* i vilken författarna konstaterar att kvinnor själva görs ansvariga för att förhindra sin egen utsatthet genom att tvingas vidta ”safety work”, det vill säga exempelvis att välja en taktisk plats i kollektivtrafiken och att ändra sin planerade väg hem.²⁹ Ett annat exempel är Fileborns enkätbaserade studie om olika metoder för brottsoffer att dela med sig av upplevelser av gatutrakasserier.³⁰

Sammanfattningsvis kan man konstatera att brottet sexuellt ofredande, som ofta faller under andra benämningar internationellt, har blivit föremål för forskning i viss utsträckning. Däremot är det ett brott som är långt ifrån lika

²³ Wegerstad (2015).

²⁴ Geelmuyden (2018).

²⁵ Mellgren, Andersson & Ivert (2018).

²⁶ Ibid. s. 269 och 273.

²⁷ Tellus-rapporten (2020).

²⁸ Begreppet förekommer till exempel i diskrimineringslagen (2008:567).

²⁹ Vera-Gray & Kelly (2020).

³⁰ Fileborn (2019).

studerat som våldtäkt. Studier som behandlar anmälningars väg genom rättskedjan har, både nationellt och internationellt, handlat om våldtäktsfall. Det finns därför ett behov av att studera sexuella ofredanden på motsvarande vis, som det här arbetet ämnar göra (om än i betydligt mindre omfattning än ovan nämnda studier).

1.6 Teoretiska utgångspunkter

Till stöd för analyserna av den empiriska undersökningens resultat utgår jag från teorin om kalejdoskopisk rättvisa som McGlynn och Westmarland har utvecklat.³¹ Begreppet är konstruerat utifrån intervjuer med kvinnor som utsatts för sexuellt våld. Teorin innebär att rättvisa kan betyda många olika saker för brottsoffer och därmed kan förstås som ett konstant skiftande mönster, likt det man ser genom ett kalejdoskop. De teman som framträdde under intervjuerna var uppfattningar om rättvisa som *konsekvens*, *erkännande*, *värdighet*, *röst*, *prevention* och *samhörighet*. Kortfattat innebär varje tema följande:

- *Konsekvens* – att gärningsmannens agerande medför någon slags konsekvens. Temat innefattar dels konventionella straff (exempelvis fängelse), dels att gärningsmannen tar ansvar för sitt felaktiga beteende i vidare mening.³²
- *Erkännande* – att brottsoffret upplever att kränkningen faktiskt har skett och att den är sann. Erkännandet kan komma från förövaren, men också från familj, vänner, samhället eller myndigheter.³³
- *Värdighet* – att brottsoffret behandlas respektfullt och värdigt av rättsväsendet (både under utredningen och rättegången) och aktörer utanför rättssystemet.³⁴

³¹ McGlynn & Westmarland (2019).

³² Ibid. s. 186–187.

³³ Ibid. s. 188–189.

³⁴ Ibid. s. 189–191.

- *Röst* – att få delta aktivt i rättsprocessen och tala ut om händelsen inför gärningspersonen, familj och vänner och att dessa faktiskt lyssnar till brottsoffret.³⁵
- *Prevention* – att brott förhindras i den meningen att enskilda individer rehabiliteras och avskräcks, men även genom att sexuellt våld tas på allvar och motverkas i samhället i stort.³⁶
- *Samhörighet* – att bli värderad av samhället som en hel person igen, inte bara som ett offer, överlevare eller bevismaterial, och därigenom känna en samhörighet med andra i samhället.³⁷

De olika temana samspelar och överlappar varandra. Exempelvis är *röst* och *prevention* nära sammankopplade, liksom *röst* och *erkännande*.³⁸

I det material som granskats inom ramen för denna studie är målsägandenas egna berättelser ofta relativt kortfattade. Detta omöjliggör en alltför långtgående analys av i vilken omfattning och på vilka sätt målsägandena själva upplevt rättvisa i just dessa processer. Teorin om kalejdoskopisk rättvisa kommer därför snarare användas ”fritt”, som ett jämförelseinstrument, i mina analyser.

³⁵ Ibid. s. 191–193.

³⁶ Ibid. s. 193–194.

³⁷ Ibid. s. 194–195.

³⁸ Ibid. s. 193 och 194.

2 Brottet sexuellt ofredande

Detta kapitel inleds med ett kortare avsnitt som behandlar brottet sexuellt ofredande ur ett historiskt perspektiv. Sedan kartläggs gällande rätt avseende brottet, utifrån hur straffbudet är formulerat i dag. I denna del kommer även relevant praxis att lyftas. Det huvudsakliga syftet med kapitlet är att ge läsaren relevant bakgrundsinformation om och förståelse för själva brottet som är föremål för granskningen, inte att besvara en frågeställning likt de kommande kapitlen gör.

2.1 Några nedslag i historien

I 1864 års strafflag kategoriserades det som i dag utgör sexuellt ofredande som ett sedlighetsbrott och benämndes *sårande av tukt och sedlighet*. Genom lagrummet syns dåvarande sedlighetsbrottens olika skyddsintressen: allmän sedlighet och individuell sedlighet, varav det förstnämnda har ansetts vara det dominerande.³⁹

Mellan 1864 års strafflag och 1965 års brottsbalk skedde en förskjutning av skyddsintresset för sexualbrott – från den allmänna sedligheten mot individens integritet. Wegerstad framhåller att sexualitet börjar uppfattas som något skyddsvärt och positivt i samband införandet av 1965 års brottsbalk.⁴⁰ Vid tillkomsten av denna fanns en straffbestämmelse om sexuellt ofredande under benämningen *otuktigt beteende*. Inom lagrummets tillämpningsområde föll gärningen att beröra barn under 15 år på ett sedlighetssårande sätt, att blotta sig på ett sätt som var ägnat att väcka anstöt och att på annat sätt genom ord eller handling uppträda anstötligt mot annan på ett sätt som sårade tukt och sedlighet. Lydelsen ändrades sedan ett antal gånger (1984, 1993 och 1994).⁴¹

³⁹ Wegerstad (2015), s. 82, 95 och 113–114.

⁴⁰ Ibid. s. 113–115.

⁴¹ Bäcklund m.fl. 6 kap. 10 §.

I och med 2005 års reform⁴² genomfördes stora förändringar av hela sexualbrottskapitlet. Genom denna omarbetning fick kapitlets bestämmelser sina nuvarande lydelse, med undantag från vissa mindre förändringar som 2013 års reform⁴³ medförde. Skyddsintresset konstrueras i nutid snarare utifrån sexualitet som något viktigt för människor och att den sexuella integriteten ska skyddas från kränkningar.⁴⁴ I prop. 2004/05:45 uttalar regeringen att utgångspunkten för övervägandena i propositionen är att alla har rätt att leva fria från sexuella kränkningar, och begreppen sexuell integritet och sexuell självbestämmanderätt är centrala.⁴⁵

2.2 Nuvarande lagstiftning

I dag består lagrummet 6 kap. 10 § BrB av fyra stycken, varav tre reglerar situationen då sexuellt ofredande begås mot barn. Mot bakgrund av arbetets avgränsning, att sexuella ofredanden mot barn inte ingår i studien, kommer inte dessa tre stycken behandlas närmare.

Bestämmelsens andra stycke reglerar sexuellt ofredande mot både barn och vuxna. Straffbudet kriminaliserar två kategorier av handlingar: dels att någon blottar sig för en annan person på ett sätt som är ägnat att väcka obehag (exhibitiva åtgärder), dels att någon genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.⁴⁶

Gällande rekvisiten ”ägnat att väcka obehag” och ”ägnat att kränka personens sexuella integritet” har man i förarbeten uttalat att det räcker att handlingen *typiskt sett* duger för att väcka obehag eller kränka den andres sexuella integritet. Åklagaren behöver inte föra någon bevisning om att en kränkning eller obehag rent faktiskt uppstått i det enskilda fallet.⁴⁷ Jareborg med flera framhåller att man i prop. 2004/05:45 gjort ett felaktigt antagande att ett tidigare krav för straffbarhet var att gärningen i det enskilda fallet syftade till

⁴² SOU 2001:14 och prop. 2004/05:45.

⁴³ SOU 2010:71 och prop. 2012/13:111.

⁴⁴ Wegerstad (2015), s. 115.

⁴⁵ Prop. 2004/05:45, s. 21–22.

⁴⁶ Bäcklund m.fl. 6 kap. 10 §.

⁴⁷ Prop. 2004/05:45, s. 88–90.

att reta eller tillfredsställa gärningsmannens sexualdrift. Ett sådant krav saknar stöd i lagtext och förarbeten, påpekar författarna, och betonar att bedömningen om en kränkning av personens sexuella integritet ska ske på objektiva grunder och inte på gärningsmannens egna syften.⁴⁸

Såsom Wegerstad framhåller i sin avhandling ställs sexualbrottens skyddsintresse – sexuell integritet – på sin spets i brottet sexuellt ofredande. Så är fallet främst eftersom det aktuella lagrummet inte innehåller kriminaliseringar av vissa kroppsliga handlingar (i jämförelse med exempelvis våldtäktsbrottets rekvirit ”samlag”) utan kan omfatta en mängd olika situationer och handlingar.⁴⁹ De straffvärda handlingarna avgränsas huvudsakligen genom det sexuella momentet, alltså att en persons sexuella integritet kränkts eller att beröringen är sexuell.⁵⁰

Sexuellt ofredande är subsidiärt till andra brott i brottsbalkens sjätte kapitel, det vill säga 6 kap. 1–9 §§ BrB. Detta innebär att om gärningen innefattar vad som förstås med en sexuell handling så blir det normalt sett inte aktuellt att tillämpa 6 kap. 10 § andra stycket BrB. Enligt förarbetsuttalanden kan dock vissa lindrigare fall av beröringar, till exempel att kortvarigt beröra en annans bröst eller könsorgan, falla under sexuellt ofredande-bestämmelsen.⁵¹ Brottet har företräde framför ofredande (4 kap. 7 § BrB) och förolämpning (5 kap. 3 § BrB)⁵², men det är inte ovanligt att gränsdragningar mot ofredande-bestämmelsen diskuteras i samband med att man prövar mål om sexuella ofredanden.⁵³

2.3 Relevant praxis

Prejudikat från HD som rör sexuellt ofredande är relativt få – publicerade fall har sedan införandet av nya brottsbalken 1965 varit ovanliga. På 1980- och 90-talet publicerade HD endast tre avgöranden som rörde sexuellt ofredande,

⁴⁸ Jareborg m.fl. (2015), s. 129–130.

⁴⁹ Wegerstad (2015), s. 33 f.

⁵⁰ Andersson (2004), s. 230 f.

⁵¹ Prop. 2004/05:45, s. 149.

⁵² Bäcklund m.fl. 6 kap. 10 §.

⁵³ Jfr. exempelvis NJA 1997 s. 359 och NJA 2016 s. 129 (som behandlas i avsnitt 2.3).

men på senaste tiden har man sett en ökning av antalet rättsfall. HD har behandlat lagrummet i fyra avgöranden på senare tid.⁵⁴

Det första är NJA 2016 s. 129, i vilket HD tog ställning till om verbala yttranden omfattas av bestämmelsen om sexuellt ofredande. Domstolen uttalade att sådana kan vara straffbara om de har en tydlig sexuell inriktning. Gärningen i det aktuella målet, att upprepade gånger försöka förmå någon att ha sex mot ersättning, ansågs ha sådan inriktning.⁵⁵ Rättsfallet är särskilt intressant på så vis att det aktualiserar ovan nämnda gränsdragning mellan ofredande och sexuellt ofredande. I avgörandet klassificerar HD nämligen ett beteende som tidigare fallit under ofredande-bestämmelsen i 4 kap. 7 § BrB som sexuellt ofredande.⁵⁶

Genom ett annat prejudikat, NJA 2017 s. 393, har HD slagit fast att det inte krävs att den angripne uppfattar angreppet när det utförs för att ansvar enligt 6 kap. 10 § andra stycket BrB ska kunna utdömas.⁵⁷

I ”Den oönskade beröringen I & II” (NJA 2018 s. 443 och NJA 2018 s. 1091) ansåg HD att oönskad beröring av en kvinnas smalben utanpå kläderna respektive en kvinnas lår inte utgjorde sexuella ofredanden. I de båda målen motiverade HD sina domslut med att beteendet inte hade en tillräckligt tydlig sexuell prägel. Wegerstad menar att 2018 års fall kan uppfattas som en respons på ökningen av antalet polisanmälda fall av sexuella ofredanden där oönskad beröring av andra kroppsdelar än kön och bröst skett.⁵⁸

⁵⁴ Wegerstad (2021b), s. 17–18.

⁵⁵ NJA 2016 s. 129, p. 1, 13 och 14.

⁵⁶ Andersson & Wegerstad (2018), s. 653, jfr. Kungl. Maj:ts Proposition nr 10 år 1962, s. 117.

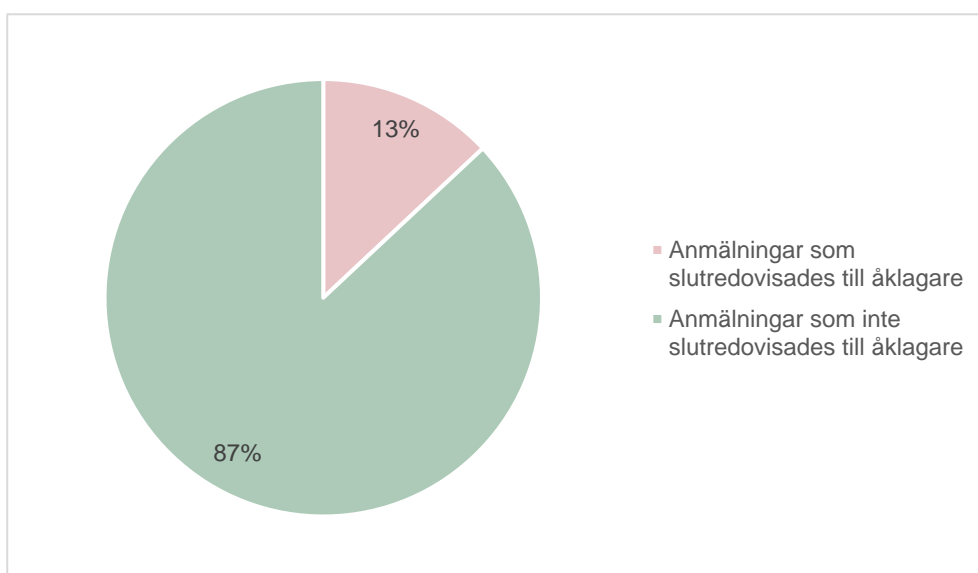
⁵⁷ NJA 2017 s. 393, p. 27.

⁵⁸ Wegerstad (2021b), s. 18.

3 Från anmälan till fällande dom

Förevarande kapitel syftar till att visa de granskade ärendenas väg genom rättskedjan. Jag kommer exempelvis redogöra för hur många av samtliga begärda anmälningar som slutredovisats till åklagare, och hur många av dessa som lett till åtal och dom. Uppsatsens första frågeställning kommer därmed besvaras i detta kapitel. I kapitlet redogörs även för vad som beslutades för de ärenden som visserligen slutredovisades men inte ledde till åtal.

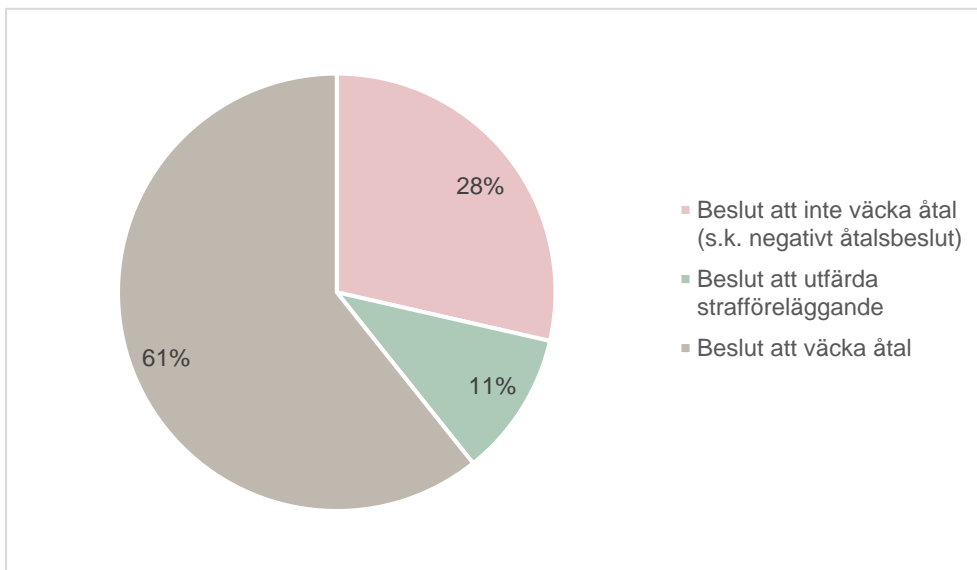
3.1 Från anmälan till slutredovisning

Under 2017 och 2018 gjordes totalt 215 anmälningar av sexuella ofredanden inom två utvalda polisområden. Anmälningarna utreddes av polisen och i slutändan var det totalt 28 som slutredovisades till en åklagare. Att ett ärende slutredovisas till en åklagare innebär att förundersökningen sammanställs i ett förundersökningsprotokoll och lämnas till en åklagare för beslut i åtalsfrågan.⁵⁹ Efter slutredovisning har ärendena tagit olika fortsatta vägar i rättskedjan, vilka kommer redovisas nedan.

⁵⁹ Brå (2022), s. 11.

3.2 Åtgärder efter slutredovisning

Ovan cirkeldiagram ger en överblick över de beslut som åklagare tog i de 28 slutredovisade ärendena. Den mest frekvent förekommande åtgärden var besluta att väcka åtal.

3.2.1 Negativt åtalsbeslut

I åtta av de 28 ärenden som slutredovisades beslutade åklagaren att inte väcka åtal, det vill säga meddela ett negativt åtalsbeslut. Ett sådant beslut fattas av åklagaren enligt 23 kap. 20 § rättegångsbalken (1942:740) (RB) och kräver att förundersökningen har riktats mot en viss person som misstänkt för brottet, alltså att slutdelgivning har skett.⁶⁰ Om slutdelgivning inte skett gäller i stället bestämmelserna för nedläggande av förundersökning.⁶¹ De två olika förfarandena får dock samma effekt i form av att den som hörts som skäligen misstänkt för brottet och målsäganden som angett brottet ska underrättas om beslutet.⁶² Beslut om nedläggning fattas av förundersökningsledaren eller åklagaren.⁶³ Justitieombudsmannen (JO) har dock uttalat att om ett beslut kräver en bedömning av bevisläget, så ska det meddelas av åklagare.⁶⁴

⁶⁰ Fitger m.fl. 23 kap. 20 §; 23 kap. 18 a § RB.

⁶¹ 23 kap. 4 och 4 a §§ RB (1942:740); Fitger m.fl. 23 kap. 20 §.

⁶² 14 § förundersökningskungörelse (1947:948).

⁶³ Lindberg 23 kap. 4 §.

⁶⁴ Jfr. JO 1982/83 s. 105 och JO 1990/91 s. 67.

I samtliga åtta ärenden som lett till strafföreläggande är *skälet* för beslutet att det inte föreligger tillräckliga skäl att väcka åtal, eftersom man på objektiva grunder inte kan förvänta sig en fällande dom. Åklagaren hänvisar i samtliga fall till rättegångsbalkens bestämmelse om åtalsplikt – en plikt som anses uttrycka regeln om att åklagaren är skyldig att väcka åtal när ”tillräckliga skäl” föreligger.⁶⁵ Kravet på tillräckliga skäl innebär dels att åklagaren måste ta ställning till om den aktuella gärningen innefattar ett brott, dels om bevisningen är tillräckligt stark för att åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom.⁶⁶

I sex av åtta av besluten att inte väcka åtal fanns även en *motivering* till beslutet. Denna redovisades under en särskild rubrik i beslutet och utvecklade skälen för beslutet något. Motiveringarna skiljde sig åt något i de sex ärendena – i två fall lyfte åklagaren att det förelåg en ord-mot-ord-situation och att stödbevisning saknades. En annan motivering som förekom var att den misstänkte lämnat landet och inte förväntades återvända (denna motivering förekom två gånger). I två ärenden menade åklagaren sig sakna möjlighet att bevisa de objektiva förutsättningarna för att förfarandet var brottsligt.

I det resterande ärendet hänvisade åklagaren till NJA 2018 s. 443 och framhöll att det aktuella handlandet inte utgjorde ett sexuellt ofredande i lagens mening. Även om beröringarna varit oönskade av målsäganden och av henne uppfattats som obehagliga utgör de inte heller en så kännbar fridskränkning att de bör föranleda ansvar för ofredande, skrev åklagaren i beslutet.⁶⁷

Det kan observeras att det är en förhållandevis stor andel av de slutredovisade ärendena som ledde till att åklagaren fattade ett negativt åtalsbeslut. Det väcker frågan om varför polisen inte redan på utredningsstadiet har lagt ner förundersökningen. Svaret är troligtvis hänförligt till det faktum som nämnts

⁶⁵ 20 kap. 6 § RB; Thornefors 20 kap. 6 §.

⁶⁶ Fitger m.fl. 20 kap. 6 §.

⁶⁷ I NJA 2018 s. 443 ”Den oönskade beröringen” ansågs kravet på en tydlig sexuell inriktning vid sexuellt ofredande inte vara uppfyllt. Inte heller ansågs det att handlingarna utgjorde så kännbara fridskränkningar att de skulle föranleda ansvar för ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB.

ovan om att JO uttalat att en åklagare ska meddela beslutet om en bedömning av bevisläget krävs.

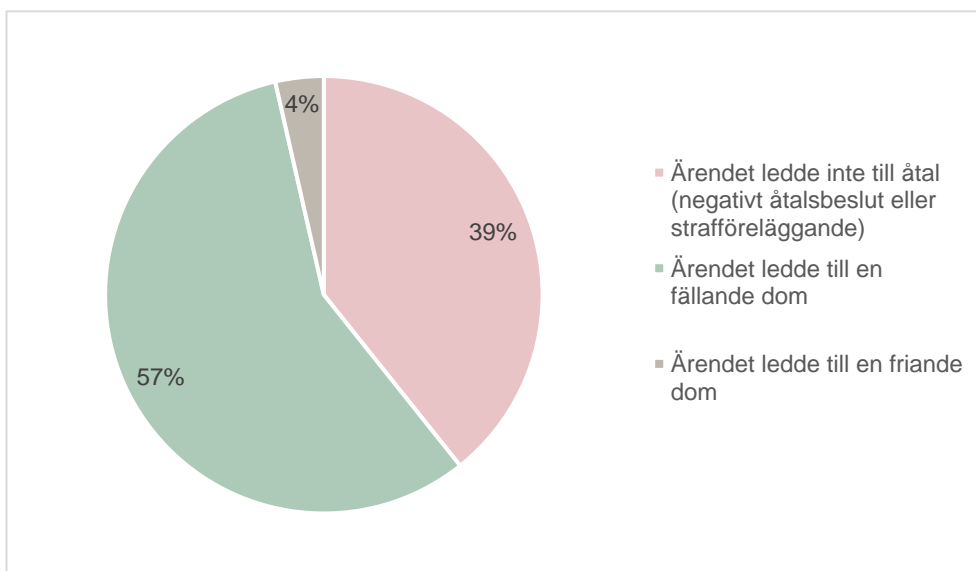
3.2.2 Utfärdande av strafföreläggande

I tre ärenden beslutade åklagaren att utfärda ett strafföreläggande. I ett ärende skrev åklagaren, som skäl för beslutet, att det ”finns objektiva förutsättningar för utfärdande av strafföreläggande” utan vidare motivering. I de två resterande ärendena fanns gärningsbeskrivningar, om än kortfattade. I den mån tillräckligt mycket information kunnat utläsas av besluten om strafförelägganden redovisas detta under respektive kategori i kapitel fyra.

3.2.3 Beslut att väcka åtal

I 17 av de ärenden som slutredovisades beslutade åklagaren att väcka åtal. Av totalt 28 slutredovisade ärenden ledde alltså 61 % till åtal. I relation till det totala antalet anmälningar var det 8 % (17 av 215) som ledde till att åklagaren beslutade att väcka åtal.

3.3 Friande och fällande domar

Samtliga 17 ärenden i vilka åtal väcktes ledde till fällande domar i tingsrätten. Två domar överklagades till hovrätten. I det ena målet beslutade hovrätten att inte meddela prövningstillstånd⁶⁸, medan det andra togs upp till prövning och

⁶⁸ Jfr. 49 kap. 12 och 13 §§ RB.

ledde till en friande dom. Det kan alltså konstateras att av totalt 28 slutredovisade ärenden ledde totalt 16 till en fällande dom, det vill säga 57 %. Om man utgår ifrån lagförda brott, det vill säga inklusive strafförelägganden, blir siffran 68 % (19 av 28 ärenden).⁶⁹ När jag i det följande talar om fällande domar avses just *domar*. Strafförelägganden är alltså undantagna trots att sådana i och för sig har samma verkan som en dom. Skälet för detta är att informationen i besluten om exempelvis yttre omständigheter och utredningen var mycket knapphändig eller saknades helt.

Bland de fällande domarna var den mest förekommande påföljden dagsböter. Det utdömdes i 12 av 16 fällande domar. I en fällande dom dömdes gärningspersonen till villkorlig dom i förening med dagsböter. De resterande tre domarna ledde till svårare påföljder (villkorlig dom i förening med samhällstjänst, skyddstillsyn och samhällstjänst samt fängelse) eftersom gärningsmannen dömdes för flera brott. I de tre ärendena som ledde till strafförelägganden utdömdes dagsböter i två av fallen, medan information om påföljd saknades i det tredje.

3.4 Analys ur ett rättviseperspektiv

Redovisningen ovan visar att av de 215 anmälningarna om sexuellt ofredande som ingår i studien ledde 16 till en fällande dom, alltså cirka 7 %. Även om denna uppsats huvudsakligen syftar till att diskutera de gemensamma faktorerna för fallen som utgör dessa 7 % så kan resultatet i denna del kommenteras kort utifrån två aspekter.

För det första kan det konstateras att den sållningsprocess som har observerats i tidigare internationella och nationella studier om våldtäkt i allra högsta grad verkar existera även i förhållande till sexuella ofredanden. Även här kan man alltså tala om ett ”justice gap”, eftersom obalansen mellan anmälningar och fällande domar är stor.

För det andra kan resultatet analyseras utifrån teorin om kalejdoskopisk rättvisa. Enligt teorin är ett rättvisetema *konsekvens*, det vill säga att

⁶⁹ Jfr. 48 kap. RB.

gärningsmannens agerande medför någon slags konsekvens. Att endast 7 % av anmälningarna ledde till en fällande dom kan enligt mig beskrivas som en brist på just konsekvens. Detta är särskilt problematiskt om man anammar synen på rättvisa som kalejdoskopisk, det vill säga skiftande från brottsoffer till brottsoffer och möjligen även varierande över tid. Brist på konsekvens kan innebära att vissa brottsoffer, som lägger stor vikt vid att söka rättvisa på just detta sätt, upplever att de blivit berövade möjligheten till upprättelse. Även temat *prevention* aktualiseras, i den meningen att statistiken som upprepande bekräftar att det råder ett ”justice gap” för sexualbrott kan sända signaler till brottsoffer (och potentiella sådana) om att sexualbrott inte tas på allvar av samhället i stort. Detta anser jag i sin tur riskerar att befästa de föreställningar som finns om att det är kvinnor som bör vara ansvariga för att förhindra sin egen utsatthet och därigenom, på ett rutinmässigt sätt, vidta så kallat ”safety work”.⁷⁰

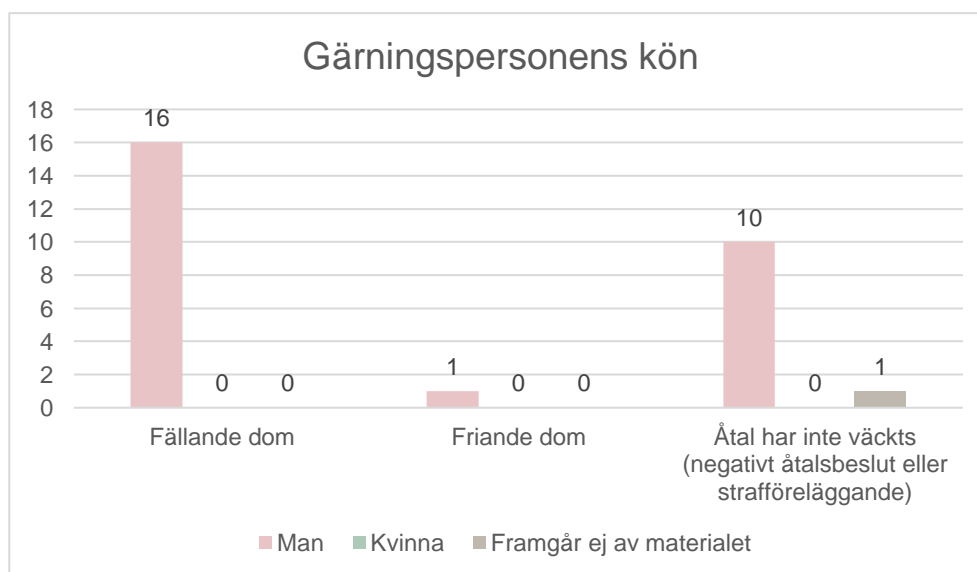
⁷⁰ Jfr. Vera-Gray & Kelly (2020).

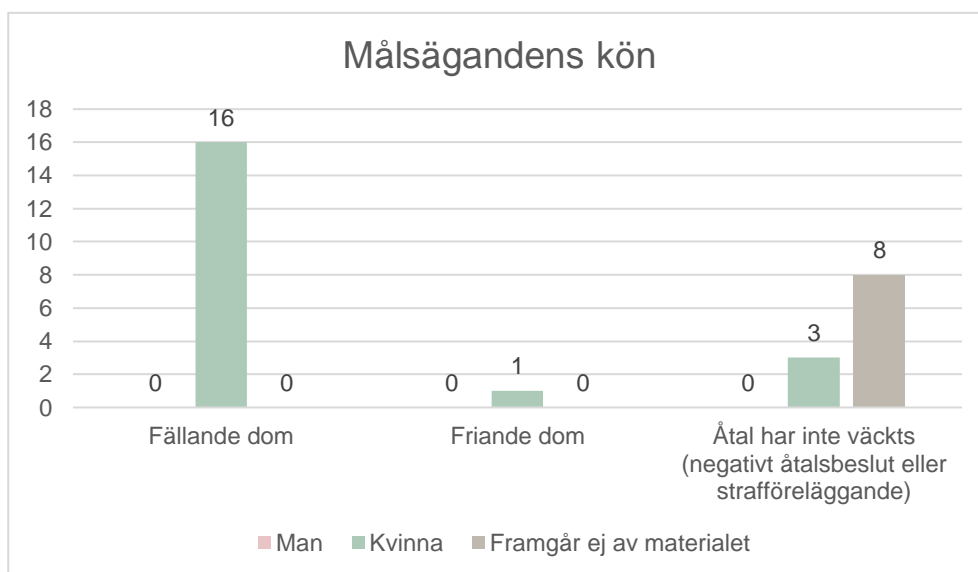
4 Gemensamma faktorer avseende yttre omständigheter

Som konstaterats i kapitel tre ledde 57 % (16 av 28) av de slutredovisade ärendena till en fällande dom. Det här kapitlet undersöker gemensamma faktorer i målen gällande yttre omständigheter, det vill säga kön, tidpunkt, gärningens karaktär, plats och relation mellan parterna. Varje avsnitt inleds med ett diagram för att visa de kvantitativa resultaten för den aktuella kategorin.

Information om målsägandens och gärningspersonens kön framgick till viss del i de negativa åtalsbesluten och besluten om strafföreläggande. Detta är anledningen till att informationen redovisas i tabellerna i avsnitt 4.1. Eftersom information om andra yttre omständigheter inte framgick av besluten har kategorin uteslutits från resterande tabeller.

4.1 Kön

4.1.1 Resultat

I samtliga ärenden som ledde till en fällande dom var den tilltalade en man. Av de ärenden som slutredovisades men inte ledde till att åtal väcktes var gärningspersonen en man i 91 % (10 av 11) av fallen. I det resterande fallet (9 %) framgick inte gärningspersonens kön av materialet.

När det gäller målsägandens kön observerades det omvända: I samtliga ärenden som ledde till fällande dom var målsäganden en kvinna. Av de ärenden som slutredovisades men inte ledde till att åtal väcktes var målsäganden en kvinna i 27 % av fallen, medan informationen inte framgick i resterande ärenden (72 %).

4.1.2 Analys

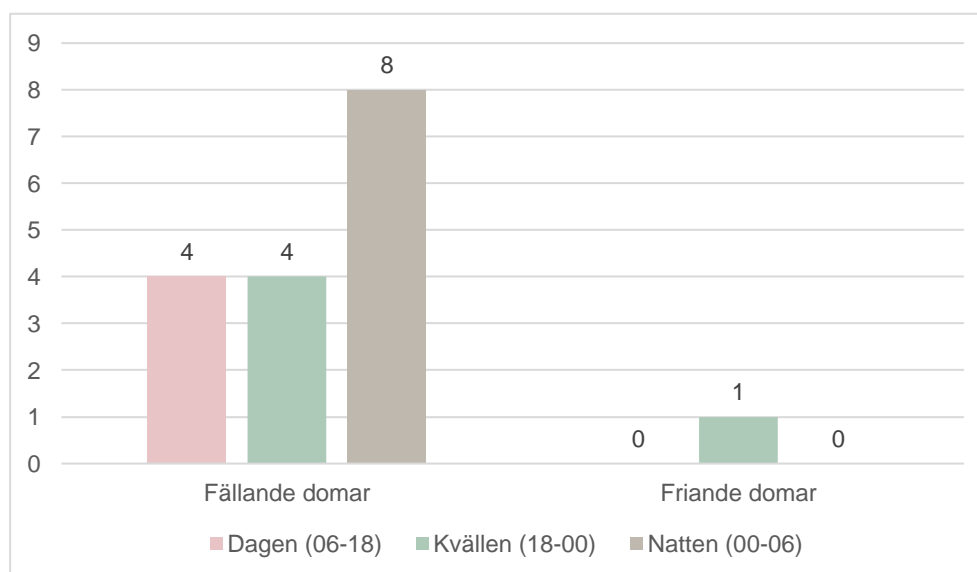
Resultatet går i linje med vad man tidigare kunnat konstatera i forskning och studier om sexualbrott i allmänhet, men även specifikt sexuellt ofredande, nämligen att män är överrepresenterade i relation till gärningsmannskap i sexualbrottshändelser och att en kvinna ofta är den som är utsatt.⁷¹

⁷¹ Se till exempel Brå 2019:5, s. 40, 47 och 66.

Inom feministisk teoribildning relateras faktorn kön till sexualitet och makt genom diskursanalyser.⁷² Franke framhåller att när en man sexuellt trakasserar en kvinna så utgör det ett exempel på sexism, eftersom handlingen förkroppsligar vissa grundläggande könsstereotyper, nämligen mannen som ett maskulint subjekt som sexuellt erövrar kvinnan – det feminina sexuella objektet.⁷³ Burman, som visserligen adresserar mäns våld mot kvinnor i vidare bemärkelse än enbart sexualbrott, framhåller att våldet är ett jämställdhetsproblem i bemärkelsen att det hänger ihop med att det typiskt manliga överordnas det typiskt kvinnliga och därmed upprätthåller könsmaktsordningen. Angående relationen mellan makt och kön i ett straffrättsligt sammanhang framhåller hon att mäns våld mot kvinnor betraktas som ett uttryck för ojämlika maktrelationer.⁷⁴

Även om denna studies resultat går i linje med vad som redan kunnat konstateras – att sexuellt våld är könsrelaterat – är det, enligt min mening, viktigt att redovisa resultatet. Endast på så sätt kan man fortsätta fråga sig varför statistiken ser ut på detta sätt och därmed synliggöra synergieffekterna mellan sexualbrott och strukturella maktrelationer.

4.2 Tidpunkt för gärningen

⁷² Se till exempel Lacey (1998); Butler (2011); Franke (2002).

⁷³ Franke (1997).

⁷⁴ Burman (2007).

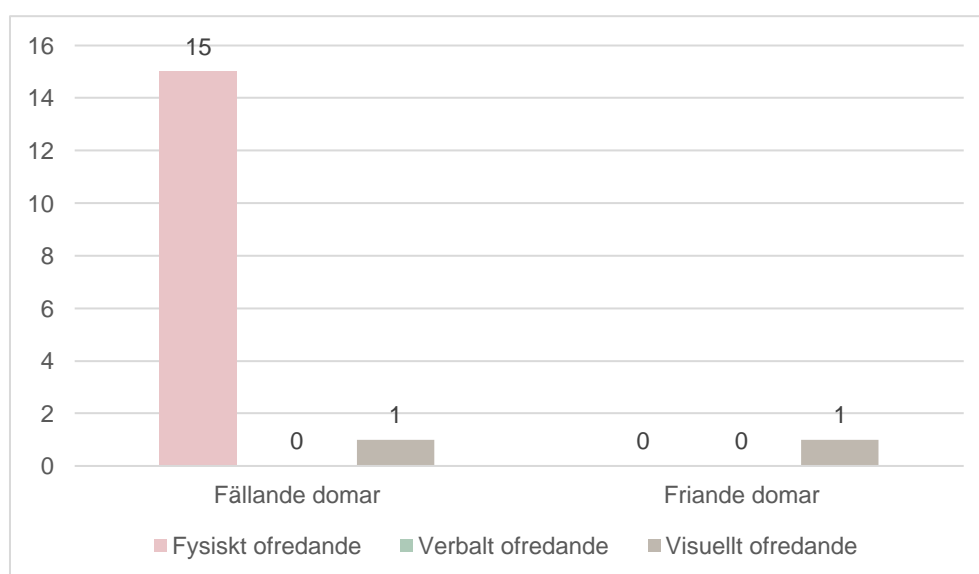
4.2.1 Resultat

Bland de fällande domarna var det vanligast att gärningen begicks på natten, det vill säga mellan 00–06 (50 % av de fällande domarna). I resterande mål begicks gärningen under dagen (25 %) eller kvällen (25 %). I det ärende som ledde till en friande dom ägde händelsen rum på kvällen.

4.2.2 Analys

Resultatet för denna kategori är betydligt spretigare än för kategorin ”kön”, men man kan ändå se en, om än relativt svag, gemensam faktor i att gärningen i hälften av fallen begicks på natten. Resultatet går i linje med den tendens som observerats för anmälningar om sexualbrotts handlingar i allmänhet. År 2017 hade en majoritet av händelserna (67 %) som polisanmäldes skett på kvällen eller natten (mellan klockan 18.00 och 05.59).⁷⁵ Detta speglas naturligtvis i resultaten för de fällande domarna även i min studie. Dessutom, som kommer att visas nedan i avsnitt 4.4, var den vanligaste platsen för gärningen en nöjeslokal. Detta torde också inverka på resultatet eftersom man vanligtvis besöker nöjeslokaler på kvällen och natten.

4.3 Gärningens karaktär

⁷⁵ Brå 2019:5, s. 67.

4.3.1 Definitioner

Materialet har kodats utifrån tre olika kategorier – fysiska, verbala och visuella sexuella ofredanden. Indelningen överensstämmer med den Brå använt i sin rapport från 2019.⁷⁶ Nedan följer en kort beskrivning och exemplifiering av kategorierna:

- **Fysiskt sexuellt ofredande** innebär att gärningspersonen har rört någon del av målsägandens kropp på ett oönskat, sexuellt sätt. Till exempel kan det handla om beröring av målsägandens kön, bröst eller andra delar av hennes kropp. Att gärningsmannen kysser målsäganden mot hennes vilja är också ett exempel på fysiskt sexuellt ofredande.
- **Verbalt sexuellt ofredande** innebär att gärningspersonen sagt eller skrivit något kränkande till målsäganden. Det kan ha skett via brev, telefon eller internet (och därigenom även sociala medier).
- **Visuellt sexuellt ofredande** innebär att gärningspersonen blottar sig eller onanerar framför målsäganden. Även att skicka pornografiskt material eller sprida bilder på målsäganden utgör visuellt sexuellt ofredande.⁷⁷

4.3.2 Resultat

Den dominerande formen av sexuellt ofredande i de fällande domarna var fysiskt sexuellt ofredande – så var fallet i 94 % av målen. I ett mål (6 %) var det fråga om ett visuellt sexuellt ofredande. Verbala sexuella ofredanden fanns varken representerade bland de ärenden ledde till åtal eller de som stannade på slutredovisningsstadiet.

4.3.3 Analys

Som redogjorts för i kapitel 2.2 består brottet sexuellt ofredande av två led – ett som reglerar exhibitiva åtgärder (blottning) och ett för andra ord och handlingar som är ägnade att kränka en persons sexuella integritet. Studiens

⁷⁶ Ibid. s. 50.

⁷⁷ Jfr. Brå 2019:5, s. 50; Andersson (2021a), s. 5.

resultat visar att det endast i en fällande dom var fråga om exhibitionism (som kategoriseras som visuellt sexuellt ofredande), något som inte är oväntat sett till tidigare statistik från Brå. Av de *anmälda* fallen av sexuella ofredanden år 2021 rörde nämligen endast 2 % exhibitionism (172 av 11 348 fall).⁷⁸ Statistiken kan misstänkas ha sett ut på liknande sätt redan 2017 och 2018 då händelserna i denna studie polisanmäldes. Brå har dessutom konstaterat att antalet anmälda fall av exhibitionism inte har ökat under perioden 2005–2017.⁷⁹ I stället är den tydliga gemensamma faktorn i de fällande domarna att gärningen bestod av ett fysiskt sexuellt ofredande.

Att verbala sexuella ofredanden inte förekommer bland ärenden som slutredovisats till åklagare är intressant mot bakgrund av tidigare statistik och forskning. För det första går resultatet i linje med den tendens Brå uppmärksammade för ett par år sedan – att andelen anmälningar som innehåller verbala sexuella ofredanden har minskat signifikant sedan 2011. Detta ska dock hållas ifrån det faktum att antalet anmälningar av sexuella ofredanden där ett verbalt ofredande ingår ändå har ökat successivt mellan 2005–2017.⁸⁰

För det andra är resultatet intressant eftersom det kan tolkas som en indikation på att det råder oklarheter om när verbala yttranden når upp till gränsen för straffbarhet enligt 6 kap. 10 § andra stycket BrB. Såsom Andersson och Wegerstad framhåller anses det ofta självklart att en handling som består av att tafsa på någons bröst eller rumpa är ägnade att kränka personens sexuella integritet. När det gäller verbala yttranden, som kan beskrivas som en mer abstrakt kränkning, råder en större osäkerhet om vad som krävs för att handlandet ska utgöra ett sexuellt ofredande.⁸¹ Detta ställdes till exempel på sin spets i NJA 1997 s. 359 och NJA 2016 s. 129. I det sistnämnda rättsfallet uttalade HD att ett verbalt yttrande kan utgöra sexuellt ofredande om det har en tydlig sexuell inriktning⁸², något som gick i linje med hur man gjort

⁷⁸ Brå, Statistik utifrån brottstyper.

⁷⁹ Brå 2019:5, s. 31.

⁸⁰ Ibid. s. 51.

⁸¹ Andersson & Wegerstad (2018), s. 652.

⁸² NJA 2016. s. 129, p. 13.

gränsdragningen av det kriminaliserade området. Trots HD:s tydliga ställningstagande kan man, utifrån resultatet från denna studie, konstatera att verbala yttranden lyser med sin frånvaro i rättskedjans senare del (slutredovisning, åtal och dom). Detta kan tolkas som att det fortfarande råder en osäkerhet och kanske till och med en motvilja, att omfatta andra handlingar än kroppsliga kränkningar i det kriminaliserade området.⁸³

Andersson och Wegerstad intar en kritisk hållning till HD:s avgörande i NJA 2016 s. 129 och till lagstiftarens inställning till verbala yttranden såsom sexuella ofredanden. De framhåller att det finns en risk att sexistiska verbala yttranden, som likväl bidrar till att upprätthålla könsojämlikhet, inte anses straffvärda i brist på tydlig sexuell inriktning.⁸⁴ Bristen på representation av verbala sexuella ofredanden i mitt material väckte tankar hos mig som relaterar till detta. Vad sänder det för signaler att verbala sexuella ofredanden inte finns representerade i statistiken (exempelvis i Brå-studien och denna studie) och att HD har ställt upp en hög tröskel för att sådana ska kunna falla inom tillämpningsområdet för 6 kap. 10 § andra stycket BrB? Det är svårt att tolka på annat sätt än att verbala yttranden anses mindre straffvärda än andra former av sexuella ofredanden. I likhet med vad Wegerstad och Andersson anför finns det en risk att sexistiska yttranden som bidrar till att upprätthålla bristande jämlikhet mellan könen normaliseras och, i det långa loppet, osynliggörs som straffbara handlingar.

Den hållning gentemot verbala sexuella ofredanden som kan anas går också stick i stäv med flera av den hävdvunna kontinuum-teorins utgångspunkter. Idén att se på sexuellt våld som ett kontinuum presenterades av den feministiska forskaren Liz Kelly 1988 och har som utgångspunkt att sexuellt våld inte kan rangordnas hierarkiskt i förhållande till allvarlighetsgrad.⁸⁵ Kelly har också, i en senare studie tillsammans med Jill Radford, identifierat att straffrätten spelar en avgörande roll när det gäller att minimera eller förneka kvinnors erfarenheter av mäns sexuella våld, eftersom den tenderar

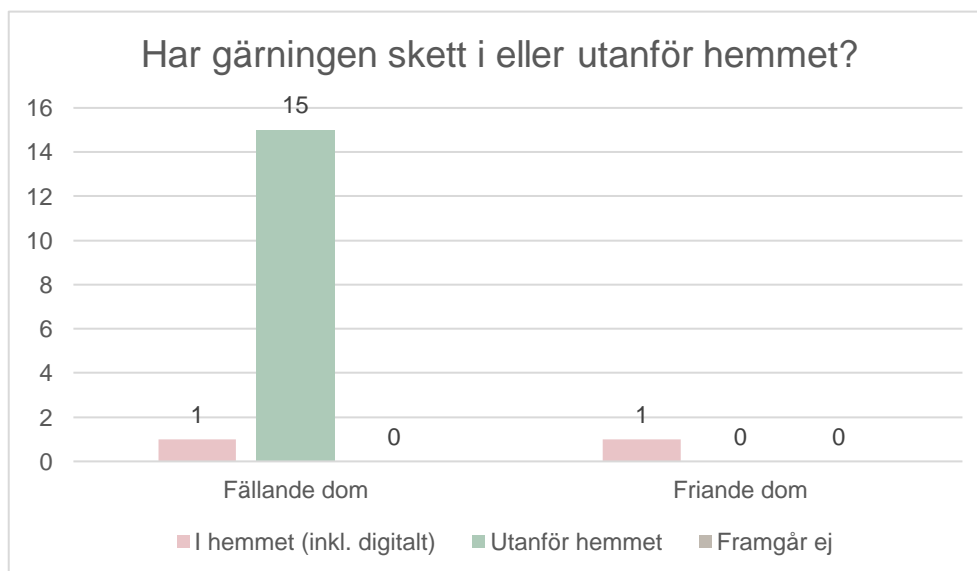
⁸³ Jfr. Andersson & Wegerstad (2018), s. 660.

⁸⁴ Ibid. s. 660.

⁸⁵ Kelly (1988).

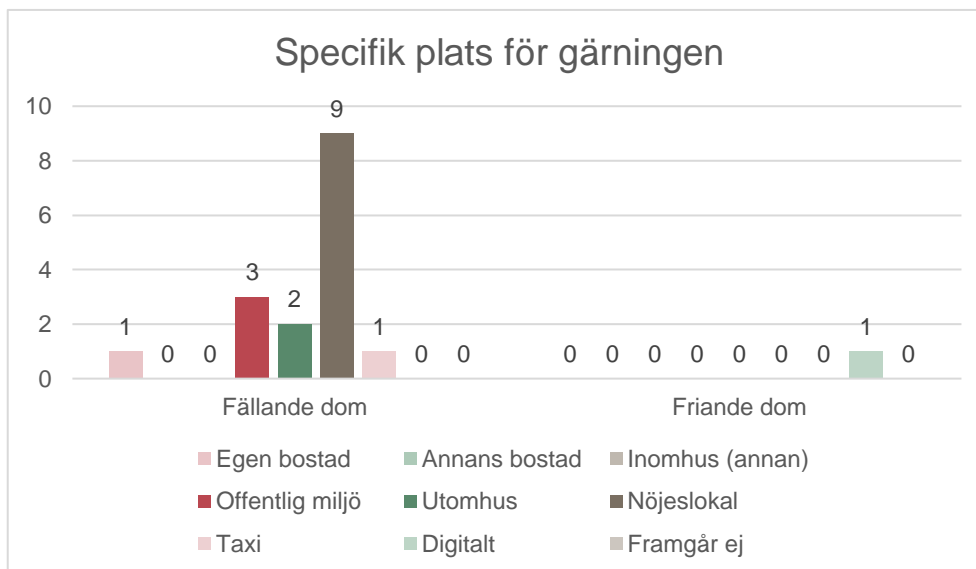
att osynliggöra våld som faller utanför det straffrättsliga systemet. Osynliggörandet sker genom att straffrätten pekar ut vad som utgör ”riktigt” sexuellt våld och om en händelse inte lever upp till detta tenderar den utsatta kvinnan att bortförklara den med att ”ingenting egentligen hände”.⁸⁶ Min observation styrks alltså ytterligare om man anlägger ett kontinuum-perspektiv på resultatet. Det straffrättsliga systemet, inbegripet HD:s och lagstiftarens hållning till verbala sexuella ofredanden, riskerar att sända en så pass tydlig signal om att verbala yttranden sällan lever upp till kravet för straffbar handling, att kvinnor i allt större utsträckning börjar bortförklara händelserna som nonsens och att ”ingenting egentligen hände”.

4.4 Plats

Figur 1

⁸⁶ Kelly & Radford (1990).

Figur 2

4.4.1 Definitioner

Figur 1 visar om gärningen har begåtts i eller utanför hemmet. Det bör noteras att kategorin ”i hemmet” inkluderar gärningar som skett digitalt i denna figur, till skillnad från i figur 2 där ”digitalt” utgör en självständig kategori. Figur 2 illustrerar var gärningen, mer specifikt, begåtts. Materialet har kodats utifrån följande kategorier:

- **Egen bostad.** Med egen bostad avses bostad som målsäganden äger eller hyr (eventuellt tillsammans med den misstänkte).
- **Annans bostad.** Kategorin avser någon annan än målsägandens bostad.
- **Inomhus (annan).** Innebär att gärningen skett inomhus men inte i offentlig miljö eller i bostad, till exempel på en arbetsplats.
- **Offentlig miljö.** Kategorin avser till exempel skola, tågstation, tunnelbana, sjukhus, bibliotek, köpcentrum, buss, festival, butik, museum.

- **Utomhus.** Kategorin avser platser såsom parker, gångvägar, parkeringsplatser eller torg.
- **Nöjeslokal.** Innebär att gärningen skett på en klubb, restaurang, festlokal eller pub.
- **Taxi.** Gärningen har ägt rum under en taxiresa.
- **Digitalt.** Kategorin avser gärningar som skett på internet, inklusive via en applikation.

I ett mål var det fråga om sexuellt ofredande på ett museum, som också var målsägandens arbetsplats. Målet kodades som ”offentlig miljö” och inte som ”inomhus (annan)” i egenskap av målsägandens arbetsplats. Samma gäller för de mål där gärningens begåtts i en nöjeslokal som målsäganden arbetade på, då har platsen kodats som ”nöjeslokal”.

I ett mål fanns två åtalspunkter om sexuellt ofredande mot en och samma gärningsperson – den ena händelsen rörde ett sexuellt ofredande på en buss (”offentlig miljö”), medan den andra ägde rum i en park. Detta mål kodades som ”offentlig miljö” eftersom händelseförloppet huvudsakligen ägde rum på en buss, enligt uppgifter i domen och förundersökningsprotokollet.

4.4.2 Resultat

En framträdande gemensam faktor för de fällande domarna var att gärningen ägt rum *utanför hemmet*. Så var fallet i 15 av 16 fällande domar (94 %). I den friande domen ägde gärningen förvisso rum i hemmet, men digitalt (gärningsmannen hade skickat bild på sitt könsorgan till målsäganden via Snapchat).

Avseende den mer detaljerade kodningen av plats för de fällande domarna (figur 2) kan följande konstateras. Den mest frekvent förekommande platsen för gärningen var nöjeslokal (56 %). I 19 % av fallen begicks gärningen i offentlig miljö och i 13 % utomhus. En gärning (6 %) ägde rum i en taxi och

en annan (6 %) i målsägandens egen bostad. I det sistnämnda utspelade sig gärningen dock inte i själva bostaden utan i lägenhetsbyggnadens hiss.

Det var särskilt nattklubbar som var representerade i materialet – händelserna utspelade sig på en nattklubb i 67 % av de fällande domarna. I flera domar framkom att det ofta var just i garderobskön på nattklubbarna som ofredandena ägde rum.

4.4.3 Analys

4.4.3.1 Offentliga miljöer – vanliga men understuderade

Att sexuella ofredanden utanför hemmet i allmänhet, och i olika offentliga miljöer (inklusive nöjeslokaler) i synnerhet, är överrepresenterade bland de fällande domarna påverkas troligen av att förekomsten av dessa platser är stor redan bland anmälningarna.⁸⁷ Att man tidigare kunnat konstatera att den vanligaste platsen för sexuella ofredanden är offentliga miljöer kan ställas i kontrast till det faktum att sexualbrott som begås i offentliga miljöer har identifierats som en av de mest understuderade sexualbrottsföreteelserna.⁸⁸ Obalansen mellan överrepresentationen av gärningar i offentliga miljöer å ena sidan och att denna plats är understuderad å andra sidan, utgör enligt min mening en skevhet och måste ses som en brist. Jag tror att det är viktigt att man uppmärksammar att det är vanligt att sexuella ofredanden begås på just olika typer av offentliga platser. Endast på så sätt kan man börja analysera varför övergreppen begås där och vad som behöver förändras för att alla – kvinnor, män och icke-binära – ska ha rätt att vistas på dessa platser på lika villkor. Det kan exempelvis handla om åtgärder i form av satsningar på attitydförändring och jämställdhetsarbete. Att synliggöra fenomenet och vidta åtgärder för förändring torde även bidra till positiva effekter ur ett brottsbekämpningsperspektiv, eftersom förekomsten av övergrepp på dessa platser är stor.

⁸⁷ Wegerstad (2021a), s. 6. [Manuskript under arbete].

⁸⁸ Se exempelvis Vera-Gray & Kelly (2020), s. 265.

En avsaknad av fortsatta studier som synliggör förekomsten tror jag även riskerar att nära, i stället för att motarbeta, den sållningsprocess som finns för anmälningar av bland annat sexuella ofredanden. Detta eftersom det finns viktiga lärdomar för rättsväsendets aktörer att dra om vilka faktorer utöver plats som verkar öka chansen för att en anmälan leder till fällande dom i de mål som utspelat sig på diverse offentliga platser – det är ju just dessa som faktiskt tagit sig genom hela rättskedjan och utmynnat i en fällande dom.

4.4.3.2 *En jämförelse med våldtäkt*

Det faktum att en tydlig gemensam faktor för de fällande domarna är att gärningen har begåtts utanför hemmet är särskilt intressant vid en jämförelse med brottet våldtäkt. Man har nämligen sett en i princip motsatt trend för polisanmälningar om våldtäkt, där gärningen ofta äger rum i offrets, gärningsmannens eller någon annans privata bostad.⁸⁹ Även statistik om att de anmälningar om våldtäkter som ökar mest i antal begås inomhus pekar i samma riktning, även om den statistiken inte säger något om exakt var inomhus som den största ökningen skett.⁹⁰

4.4.3.3 *Resonemang om plats i domskälen*

Resonemang om plats lyser med sin frånvaro i tingsrättens domskäl i nästintill alla domar, något som är värt att kommentera. Av förarbeten framgår nämligen uttryckligen att bedömningen av huruvida gärningen typiskt sett duger för att kränka den andres sexualitet ska påverkas av i vilken miljö och i vilket sammanhang gärningen företas, något som borde aktualisera en platsdiskussion.⁹¹

I ett mål (dom N) aktualiseras frågan om plats, men endast indirekt. Domstolen tar nämligen inte själv upp platsen (som i förevarande fall var en hiss i målsägandens lägenhetsbyggnad), utan återger endast vad ett vittne uppgett i samband med att de uttalar att vittnets berättelse stödjer målsägandens berättelse:

⁸⁹ Se exempelvis Brå 2005:7, s. 25; Brå 2019:5, s. 56 och 77.

⁹⁰ Jfr. Brå 2019:5, s. 42.

⁹¹ Jfr. prop. 2004/05:45, s. 149 f.

”Han har också uppgett att [målsäganden] då sa till honom att en man – [den tilltalade] – hade tagit på hennes ”privata delar” och att det hade skett i ett trångt utrymme i hissen samt att hon hade haft svårt att freda sig för att han var starkare och att han efteråt hade ställt sig utanför hissen och tryckt sitt ansikte mot hissönstret.” (dom N, s. 4).

I två mål (dom K och P) resonerar domstolen om platsen för gärningen i anknytning till frågan om kränkingsersättning ska utgå eller inte. I den ena domen (dom P) uttalar tingsrätten att de särskilt har beaktat att det i målet är visat att den tilltalade vid tre tillfällen på ett offentligt dansställe sexuellt ofredat målsäganden genom att vid varje tillfälle ta ett fast grepp mellan hennes ben (s. 18 i domen). Tingsrätten förklarar inte om och i så fall på vilket sätt de har beaktat just platsen för händelsen i kränkingsersättningsbedömningen, vilket gör att det inte går att utesluta att platsen nämns endast av språkliga skäl. I den andra domen (dom K) uttalar tingsrätten att det anses försvårande att den tilltalade blottat sig för målsägandens på hennes arbetsplats (s. 4 i domen), även om domstolen kommer till slutsatsen att kränkingsersättning inte ska utgå. Resonemanget i dom K var kortfattat, men kan ändå sägas ge en ledtråd om att tingsrätten anser att arbetsplatsen är ett ställe där man som anställd har rätt att kunna känna sig trygg.

I dom G resonerar tingsrätten implicit om plats i relation till påföljdsfrågan. ”Händelseförloppet i taxin var relativt kortvarigt men måste ha varit skrämmande för [målsäganden]”. Det finns ett starkt intresse av att kunna åka taxi hem på kvällen utan att bli antastad av taxichauffören.”, skriver tingsrätten (s. 9 i domen). Detta kan enligt mig anses inkludera ett resonemang om plats, om än implicit. Uttalandet ger enligt min mening ytterligare en pusselbit till pusslet med platser som domstolen anser vara ”skyddsvärda” i den mening att man ska kunna uppleva en stor trygghet där, i likhet med dom K.

Endast i en fällande dom (dom C) resonerar tingsrätten på ett explicit sätt om plats i förhållande till själva skuldfrågan. I målet hade gärningsmannen tagit målsäganden mellan benen på och förklarade sitt beteende med att det var

trångt på restaurangen. Tingsrätten uttalade att ”det framstår som mycket osannolikt att någon skulle råka vidröra en främmande person på det sättet, även bland mycket folk inne på en krog.” (s. 5 i domen). Enligt mig är ett sådant resonemang eftersträvansvärt i domar av detta slag av flera anledningar. För det första snuddar tingsrätten vid en diskussion som faktiskt hade kunnat bidra till att synliggöra relevansen av faktorn plats och därigenom maktförhållanden som råder på olika platser. Genom historien, och än i dag på vissa platser, har det offentliga rummet ansetts vara könssegregerat – det offentliga rummet har ansetts ”tillhöra” mannen medan det privata rummet har varit kvinnligt kodat. I början av 1900-talet och fortfarande på vissa platser globalt sett, så kopplas kvinnlig närvaro på offentliga platser utan sällskap av en man ihop med lösaktighet, prostitution och sexuell tillgänglighet.⁹² Det aktuella resonemanget i tingsrättens dom kan sägas ge uttryck för en motsatt ståndpunkt i jämförelse med detta fenomen. Indirekt, genom att bortse från gärningsmannens invändning, menar jag att tingsrätten betonar kvinnans rätt att vistas på platsen på lika villkor som en man, det vill säga utan att riskera att bli utsatt för sexuellt våld.

För det andra innebär uttalandet, oavsett om detta var åsyftat eller ej av domstolen, ett symboliskt ställningstagande i och med att det signalerar att en plats (i det aktuella fallet en trång restaurang) inte kan förta det brottsliga i ett agerande. Tingsrätten markerar tydligt att beteendet omöjligt kan ha varit en olyckshändelse bara för att det var trångt på platsen. I det långa loppet kan detta ha en viktig effekt i den meningen att kvinnor inte behöver tumma på sin rörelsefrihet för att känna sig säkrare.⁹³ Genom att förklara ett argument om trängsel på platsen som juridiskt ohållbart markerar man att kvinnor inte ska behöva begränsa sin rörelsefrihet i form av att hålla sig borta från trånga barer och pubar, bara för att de är oroliga att bli utsatta för sexuellt ofredande.

4.4.3.4 *Reflektioner om rättviseteman*

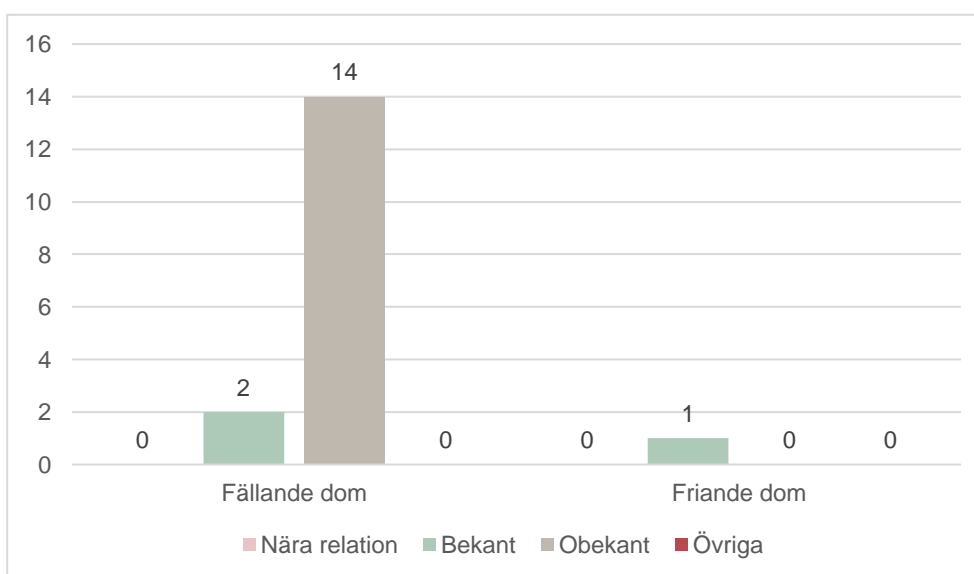
⁹² Jfr. Vera-Gray & Kelly (2020), s. 266 f.

⁹³ Jfr. Ibid. s. 269. Författarna hänvisar till en stor europeisk studie som visar att över hälften av deltagarna i studien (42 000 personer) begränsade sin rörelsefrihet på grund av rädsla för könsrelaterat våld.

Ett tema i teorin om kalejdoskopisk rättvisa är *röst* som en form av rättvisa. Enligt min mening är temat relevant i relation till den yttre omständigheten plats. En reflektion från granskningen av materialet var att det var mycket vanligt förekommande att målsäganden berättade om händelsen direkt i samband med att den hade skett för en kompis eller familj. Om ordningsvakter var närvarande på platsen, vilket inte var ovanligt med tanke på att platserna ofta var nöjeslokaler, hände det att målsäganden berättade om händelsen för dem. Även om man svårligen kan hävda att platsen för händelsen skulle vara den enda eller den enskilt viktigaste orsaken till att målsäganden valde att ta upp händelsen med en vän, familj eller vakt, kan man ändå märka just *röst* som rättvisa i materialet i denna del. En tanke som väcktes hos mig var möjligheten att vissa platser ger brottsoffer bättre förutsättningar för att kunna, och våga, använda sin röst genom att till exempel berätta om händelsen för familj eller vänner. I offentliga miljöer inklusive nöjeslokaler, som ju är dominerande i materialet, finns det av naturliga skäl en fysisk närhet till andra människor. Inte sällan har flera personer bevittnat händelsen, vilket skulle kunna minska inte bara det fysiska utan även psykiska avståndet för målsäganden att våga berätta om den. En utsatthet i hemmet, särskilt om man är ensam med sin föröväre, kan tänkas ha motsatt effekt i den bemärkelsen att det är en fysisk distans till vänner och familj som kan agera stöd. Dessutom kan det kanske upplevas som att man ”kräver mer” av sin omgivning genom att som brottsoffer be en familjemedlem eller vän att fysiskt förflytta sig till platsen där övergreppet ägt rum för att kunna agera stöd. Jag anser att det vore positivt att diskutera hypotesen att olika platser för händelsen kan ge brottsoffer olika förutsättningar att berätta om händelsen, alltså att använda sin röst. Sätts fokus på hur olika platser ger olika förutsättningar att använda sin röst, krymper inte rättvisetemat *röst* till att omfatta endast de brottsoffren som, av skäl som personlighet eller socioekonomisk bakgrund, upplever det som relativt enkelt att använda sin röst och berätta om händelsen. Sammantaget kan risken minska för att brottsoffren upplever att det enbart är deras eget handlande (i grund och botten deras benägenhet att ”tala ut”) som avgör om rättvisa som *röst* kan uppnås.

Att ofredandena begås i diverse offentliga miljöer kan alltså, å ena sidan, sägas öka förutsättningarna för målsägandena att söka rättvisa genom temat *röst*. Å andra sidan kan man argumentera för att det finns negativa rättviseaspekter av att utsättas på just dessa platser. Till exempel finns det brottsoffer som föredrar att *inte* tala ut och på andra sätt ”synliggöra” händelsen. För dessa kan obehaget av upplevelsen öka om många människor bevittnar händelsen.⁹⁴ Dessutom är just offentliga miljöer platser där kvinnor redan vidtar många säkerhetsåtgärder (”safety work”) för att minska risken för att bli utsatt för sexuellt våld, genom att till exempel välja en mer upplyst väg hem och på så sätt begränsa sin rörelsefrihet. Att sexuella ofredanden i stor utsträckning äger rum i offentliga miljöer riskerar att ytterligare normalisera detta safety work och, likt det Vera-Gray och Kelly anför, göra det till en inneboende del av vad kvinnor *är* i stället för något de gör.⁹⁵

4.5 Relation mellan målsäganden och gärningspersonen

4.5.1 Definitioner

⁹⁴ Jfr. McGlynn & Westmarland (2019), s. 192.

⁹⁵ Jfr. Vera-Gray & Kelly (2020), s. 271.

För denna kategori har kodningen gjorts på samma sätt som i Brå:s rapport om genomströmningen av anmälda våldtäkter, nämligen utifrån följande kategorier:

- **Nära relation.** Målsägandens nuvarande eller före detta partner.
- **Bekant.** Någon som målsäganden känner till eller känner, inklusive personer som målsäganden blivit bekant med precis före den anmälda händelsen.
- **Obekant.** Någon som målsäganden inte visste vem det var och inte blivit bekant med precis före den anmälda händelsen.
- **Övriga.** I kategorin ”övriga” ingår andra relationer såsom familj och släkt samt fall där relationen mellan parterna inte framgår.⁹⁶

I ett mål kände målsäganden igen gärningspersonen men visste inte hans namn. Detta har kodats som ”obekant”.

4.5.2 Resultat

Den gemensamma faktorn för nästan alla ärenden som lett till en fällande dom var att gärningsmannen och målsäganden var främlingar för varandra (”obekant”). Så var fallet i 88 % (14 av 16) av målen. Endast i 13 % (2 av 16) av målen var gärningsmannen och målsäganden bekanta. Ett exempel ur materialet på en relation inom kategorin ”bekant” är att målsäganden och gärningsmannen gått på samma gymnasium för ett antal år sedan men inte haft kontakt sedan dess. Även i det friande fallet var parterna bekanta. Det var då fråga om att gärningsmannen var anställd som tränare på stället där målsäganden brukade träna, enligt målsägandens uppgifter i polisförhör.

I inget av fallen som ledde till åtal hade målsäganden och gärningsmannen en nära relation eller en relation som kunde kategoriseras som ”övrig”.

⁹⁶ Brå 2019:9, s. 29.

4.5.3 Analys

Det är intressant ur flera vinklar att målsäganden och gärningsmannen var främlingar för varandra i en klar majoritet av de fällande domarna. För det första är detta ytterligare ett resultat som står i tydlig kontrast till vad man kunnat konstatera för brottet våldtäkt. Inom ramen för rapporten om genomströmningen av anmälda våldtäkter gjorde Brå en omfattande studie av samtliga 208 tingsrättsdomar om fullbordade våldtäkter mot vuxen kvinna år 2017. De kunde konstatera att i 87 % av domarna (både de friande och fällande) var målsäganden och gärningsmannen bekanta eller hade en nära relation.⁹⁷ Även om man bör ha i åtanke att Brå studerade ett större material än vad jag har gjort, så är resultatet anmärkningsvärt i den meningen att den tyder på en polaritet mellan de två vanligast förekommande sexualbrotten: våldtäkt och sexuellt ofredande.

För det andra bör resultatet kommenteras i ljuset av de tendenser man kunnat se gällande *anmälningar* om sexuellt ofredande. Ur den statistiken kan man nämligen utläsa att i majoriteten av anmälningarna känner målsäganden och gärningspersonen varandra sedan tidigare (till exempel har en professionell relation eller är bekanta), alltså tvärtemot vad mitt resultat visar. Emellertid är det relativt få anmälningar i vilka målsäganden utsatts för sexuellt ofredande av någon hon har en nära relation till (till exempel släkt, familj, partner eller expartner).⁹⁸ Det kan alltså konstateras att det finns en underrepresentation av kategorierna ”nära relation” och ”övriga” redan i rättskedjans tidigare stadier, vilket såklart har påverkan på resultatet i denna studie.⁹⁹ Däremot är det intressant att fråga sig varför det tycks vara så att anmälningar om sexuellt ofredande där målsäganden och gärningspersonen faktiskt känner varandra inte, utifrån mitt resultat, tycks ta sig vidare i rättskedjan från utredningsstadiet.

⁹⁷ Ibid. s. 84. Jfr även Brå 2019:5, s. 77.

⁹⁸ Brå 2019:5, s. 47 f.

⁹⁹ Att anmälningsbenägenheten för sexualbrott är låg hos en målsäganden som har blivit utsatt av någon hon har en nära relation till är sedan tidigare känt, se exempelvis Felson m.fl. (2002).

Bortsällningen kan tänkas bero på att målsäganden väljer att inte delta i utredningen eller hoppar av densamma under processens gång. Det motsatta, att målsäganden deltar i utredningen, har nämligen konstaterats vara en medverkande kraft till att en anmälan leder till åtal (se mer om detta nedan, i avsnitt 5.5). Det är inte omöjligt att anledningen till målsägandens avhopp i sin tur kan bero på att det ur ett målsägandeperspektiv upplevs som svårare att delta i en utredning rörande en person man har en nära relation till.¹⁰⁰ Om förövaren är en partner kan målsäganden till exempel känna rädsla över ekonomiska och sociala konsekvenser vid ett deltagande i rättsprocessen. Begås det sexuella ofredandet av en vän till målsäganden kan hon känna rädsla över sociala konsekvenser i form av förändrad gruppdynamik och ”välja sida”-problematik i kompis-gänget. En annan anledning skulle kunna vara bevisläget. Begås gärningen av en person som målsäganden känner eller till och med har en nära relation till, kan man misstänka att platsen för gärningen vanligtvis är hemmet och andra privata miljöer snarare än nöjeslokaler och andra offentliga miljöer (som var mest frekvent förekommande bland de fällande domarna, där också i princip alla förövare var en främling till målsäganden). Detta kan påverka bevisläget i den mening att det typiskt sett befinner sig färre människor på dessa platser och att antalet potentiella vittnen därmed minskar.¹⁰¹

Ovan resonemang måste dock behandlas med försiktighet eftersom jag inte granskat de ärenden som av någon anledning sållades bort under rättsprocessen.

4.6 Sammanfattning: Yttre omständigheter

Studien visar att det finns ett antal gemensamma yttre omständigheter för de ärenden som lett till fällande domar. En tydlig sådan är att gärningspersonen i samtliga domar var en man, medan samtliga målsäganden var kvinnor. Ett

¹⁰⁰ Jfr. exempelvis resonemanget om rädsla i Felson m.fl. (2002), s. 635.

¹⁰¹ Jfr. Brå 2019:9, s. 89–90 om att bevisvärderingen i våldtäktsmål i stor utsträckning handlar om en värdering av parternas trovärdighet.

annat, om än mindre tydligt, gemensamt drag var att gärningen begicks på natten, något som troligtvis påverkas av att platsen för händelsen i majoriteten av fallen var en nöjeslokal.

Gällande gärningens karaktär utgjorde en slående majoritet av gärningarna ett fysiskt sexuellt ofredande. Verbala sexuella ofredanden lyste med sin frånvaro i de fällande domarna, något som kan indicera en osäkerhet i rättstillämpningen i förhållande till dessa typer av handlingar och eventuellt också en motvilja att inkludera dem inom det kriminaliserade området för 6 kap. 10 § andra stycket BrB. Farhågor med detta är bland annat att sexistiska yttranden riskerar att normaliseras och att kränkningen bortförklaras med att ”ingenting hände”.

Studien visar att en annan gemensam faktor för de fällande domarna var att gärningen begicks utanför hemmet, oftast i någon form av nöjeslokal. Resultatet är intressant ur flera aspekter, bland annat eftersom det utgör en tydlig kontrast till vad man kunnat konstatera för brottet våldtäkt (där åtminstone anmälningarna i hög grad rör övergrepp i en privat bostad). Vidare granskade jag om och i så fall hur domstolen resonerade om platsen för händelsen i domskälen, och kunde konstatera att sådana resonemang var ovanliga. I några domar förekom resonemang om plats i samband med kränkingsersättning- och påföljdsfrågan. Endast i ett mål snuddade domstolens diskussion vid platsen för händelsen i relation till skuldfrågan, något som enligt min mening hade varit önskvärt i fler domar. Slutligen, vid en granskning av kategorin ”plats” uppmärksammade jag ett återkommande tema som kan kopplas till en förståelse av rättvisa enligt teorin om kalejdoskopisk rättvisa, nämligen *röst*. Det verkade nämligen som att målsägandena i de flesta fall valde att utnyttja de ökade möjligheter att prata med folk i sin omgivning som platsen nöjeslokal ger, eftersom det är en miljö där många människor (och ofta målsägandens vänner) typiskt sett vistas.

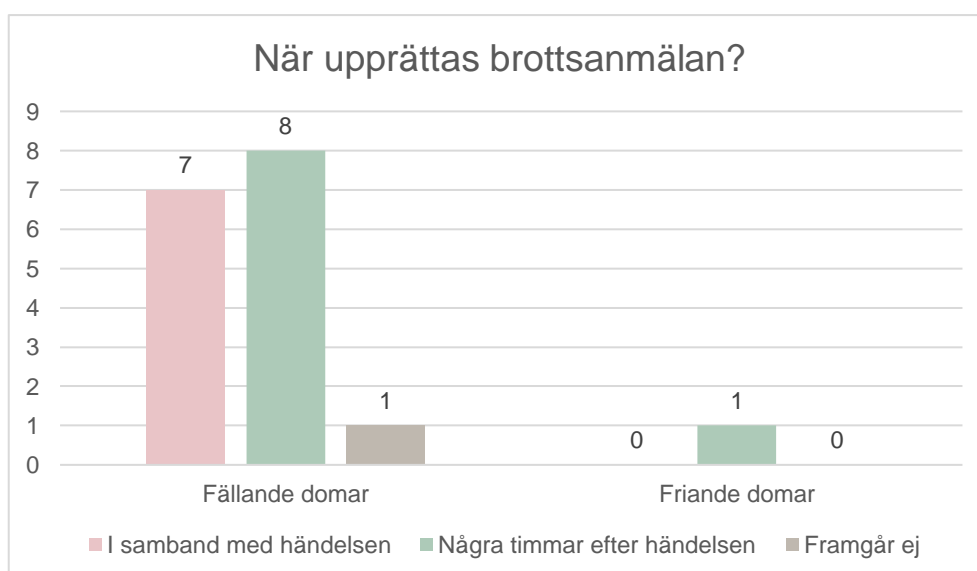
Även resultatet för kategorin ”relation mellan målsäganden och gärningspersonen” visar på en kontrast mellan sexuellt ofredande och våldtäkt. En konstaterad gemensam faktor för de fällande domarna i min

studie var nämligen att målsäganden inte kände gärningspersonen. I våldtäktsmål råder typiskt sett den motsatta situationen – parterna är ofta bekanta eller har en nära relation. Resultatet är till viss del förvånande eftersom det för *anmälningar* om sexuellt ofredande är vanligast att parterna känner varandra. Det tycks alltså ske ett bortfall för just mål i vilka parterna känner varandra, eftersom dessa inte är representerade bland de fällande domarna. Jag resonerar kring att detta kan bero på att målsägandens motivation till att delta i utredningen varierar beroende på vad hon har för relation till gärningsmannen.

5 Gemensamma faktorer i utredningen

Kapitel fem utreder de fällande domarnas gemensamma faktorer avseende utredningen. Till exempel undersöks om utredningen typiskt sett har bedrivits skyndsamt och om målsäganden har deltagit i den. I de delar jag har funnit det relevant analyseras resultaten ur ett rättviseperspektiv.

5.1 Skyndsamt anmälan?

5.1.1 Resultat

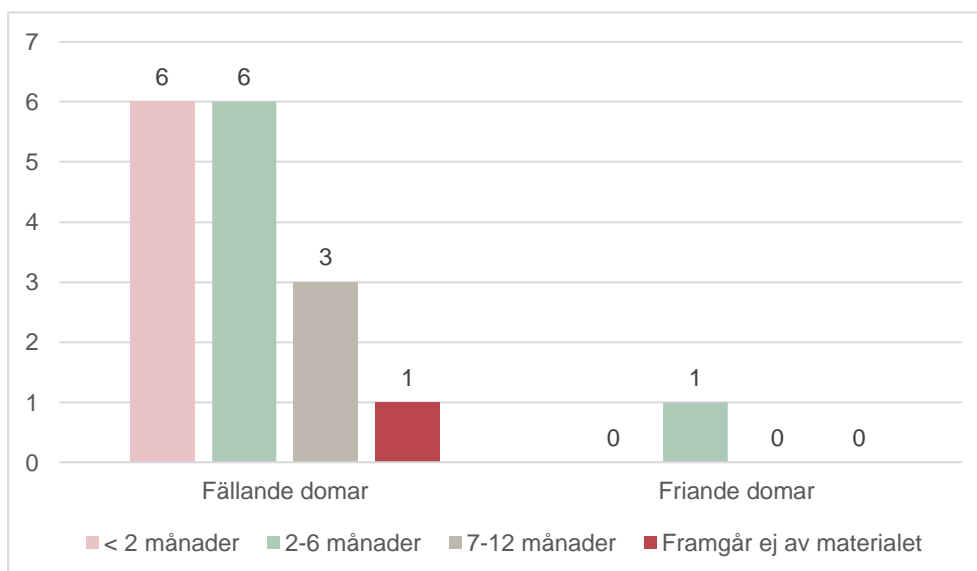
En polisanmälan av brottet skedde senast några timmar efter händelsen i nästintill samtliga ärenden som ledde till fällande dom. I 44 % av målen upprättades en anmälan direkt i samband med händelsen och i 50 % gjordes det några timmar efter händelsen. I ett fall eller 6 % framgick ingen information om när anmälan hade upprättats.

5.1.2 Analys

Att det i samtliga mål som lett till fällande dom har upprättats en anmälan senast några timmar efter händelsen är inte oväntat, framför allt sett till att

majoriteten av målen ägt rum i olika offentliga miljöer. Detta innebär ju ofta att flera personer bevittnar händelsen och att polis antingen redan varit på platsen för händelsen, eller att de kallats dit snabbt. Förhör med målsäganden har inte sällan skett på platsen för händelsen eller i närheten av den. Observationen går i linje med ett tidigare konstaterat samband mellan snabb anmälan och uppkläring av brottet – om brottet anmäls snabbt ökar sannolikheten för att brottet klaras upp.¹⁰² Det kan också noteras att samma tendens har iakttagits för brottet våldtäkt – Brå har konstaterat att våldtäkter som anmäls samma dag som händelsen finns överrepresenterade bland de fall som ledde till åtal.¹⁰³

5.2 Skyndsam utredning?

5.2.1 Definitioner

Den tidsåtgång som åsyftas i denna kategori är tiden som förflyter från det att polisen beslutar om att inleda förundersökning (framgår av förundersökningsprotokollet) till dess att ett avslutande beslut har tagits i ärendet (framgår av uppgifter från Åklagarmyndigheten). Med ett avslutande beslut avses i detta fall att förundersökningsledaren (polis eller åklagare)

¹⁰² Se exempelvis Brå 2019:9, s. 49. Jfr även s. 10 gällande våldtäkt.

¹⁰³ Ibid. s. 34 f.

beslutar om att väcka åtal, att inte väcka åtal (negativt åtalsbeslut) eller att utfärda strafföreläggande.

5.2.2 Resultat

I 38 % av de mål som ledde till en fällande dom bedrevs förundersökningen under två till sex månader. Utredningen bedrevs snabbare än så, närmare bestämt på en tid under två månader, i 38 % av målen. Alltså bedrevs utredningen under max ett halvår i nästan 80 % av de fällande domarna. Några ärenden (19 %) hade en utredningstid på 7 till 12 månader. Det kan också konstateras att ingen utredning bedrevs under längre tid än ett år.

5.2.3 Analys

Utifrån resultatet i denna kategori kan man konstatera att en gemensam faktor bland de fällande domarna är att utredningstiden var relativt kort – kortare än två månader och två till sex månader var de vanligaste kategorierna. Tidsspannet kan vid en första anblick verka kort, men den bilden förändras något vid en utblick till andra sexualbrottstyper. Under åren 2009–2014 var mediantiden från det att förundersökning inleddes i till dess att ett avslutande beslut togs mellan 51 och 63 dagar i våldtäktsmål. Samma siffra för år 2016 var 68 dagar.¹⁰⁴ Man kan tänka sig att detta, å ena sidan, beror på att våldtäkt enligt brottsbalkens systematik anses vara ett allvarigare brott än sexuellt ofredande och att dessa därför prioriteras högre hos polisen. Å andra sidan torde anmälningar om sexuella ofredanden, mot bakgrund av det ofta rör sig om snabba händelseförlopp, ofta utan teknisk bevisning att analysera och med snabbt identifierbara gärningspersoner, kanske kunna ha en ännu kortare utredningstid än vad materialet åtminstone i denna studie indikerar.

Diesen och Diesen har konstaterat att långa utredningstider i våldtäktsmål kan avskräcka brottsoffer från att anmäla.¹⁰⁵ Detta kan med stor säkerhet kunna översättas även till fall av sexuella ofredanden och tyder på att tidsaspekten

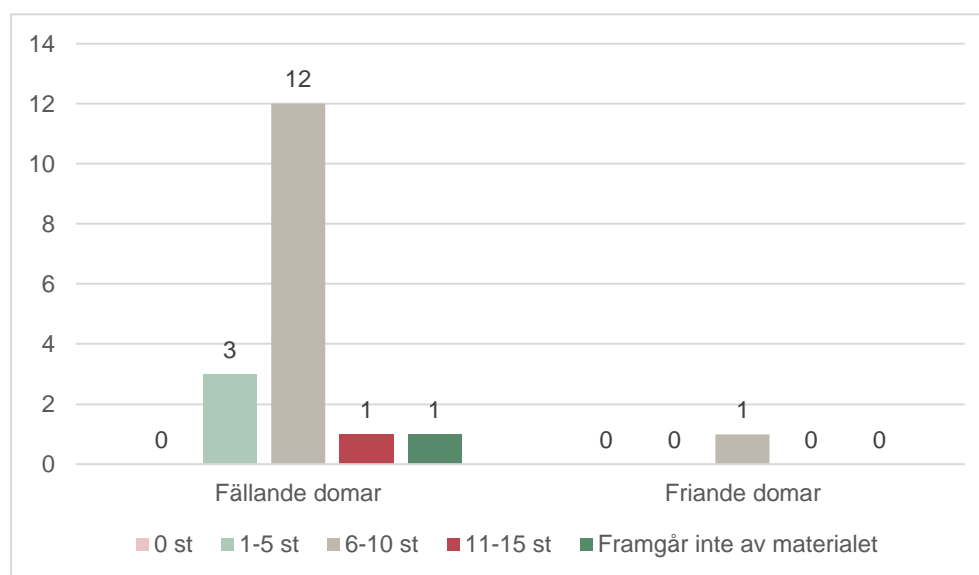
¹⁰⁴ Ibid. s. 128. Med ”avslutande beslut” i Brå:s rapport avses att förundersökningsledaren (ofta en åklagare i våldtäktsmål) fattar beslut om att lägga ner förundersökningen, att väcka åtal och ett fåtal negativa åtalsbeslut.

¹⁰⁵ Diesen & Diesen (2013), s. 70.

är en mycket viktig faktor på flera sätt – både för att offer rent faktiskt ska våga anmäla det de blivit utsatta för (och därigenom bidra till statistiken på ett rättvisande sätt visar hur många som utsätts) och för att tilltron till rättsväsendet ska kunna vara högt.

Ur ett rättviseperspektiv kan man i detta sammanhang ta upp temana *prevention* och *värdighet*. Genom att ha relativt korta utredningsåtgärder för sexuella ofredanden kan målsägandens känsla av att övergreppet tas på allvar av samhället i stort öka (jämför temat *prevention*). Dessutom kan en snabb utredning få målsäganden att känna att hon behandlas värdigt och respektfullt av rättsväsendet (jämför temat *värdighet*).

5.3 Antal utredningsåtgärder

5.3.1 Definitioner

Såsom utredningsåtgärder har jag räknat följande åtgärder:

- Förhör med målsäganden
- Förhör med den misstänkte
- Vittnesförhör

- Tvångsmedel (till exempel kroppsbesiktning eller frihetsberövande såsom anhållande eller omhändertagande enligt lag (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m (”LOB”))
- Bevissäkring, till exempel insamling av fotografier¹⁰⁶ och kvitton
- Alkoholutandningsprov

5.3.2 Resultat

Resultatet visar att en gemensam faktor för majoriteten (75 % eller 12 av 16) av de ärenden som lett till en fällande dom var att polisen vidtagit mellan sex och tio utredningsåtgärder under förundersökningen. I 19 % av målen vidtog polisen mellan en och fem utredningsåtgärder. I 6 % av de fällande domarna vidtog polisen 11–15 utredningsåtgärder och i 6 % framgick inte information om utredningsåtgärder eftersom förundersökningsprotokollet var sekretessbelagt. Det kan noteras att i alla ärenden som ledde till åtal (det vill säga både i friande och fällande domar) vidtogs minst en utredningsåtgärd.

Vad som inte framgår av tabellen men som framkom under studien var att den vanligaste utredningsåtgärden var förhör, antingen med målsäganden, den misstänkte eller vittnen. Den näst vanligaste var att något tvångsmedel användes mot den misstänkte.

5.3.3 Analys

En liknande observation, att ett relativt stort antal utredningsåtgärder tycks öka sannolikheten för att ett ärende leder till åtal, har gjorts för brottet våldtäkt. Brå kunde i sin rapport konstatera att ingen utredning i våldtäktsmål där man vidtog färre än sex utredningsåtgärder ledde till åtal.¹⁰⁷ Att statistiken både tidigare och i denna undersökning ser ut så här ter sig naturligt, eftersom många utredningsåtgärder lägger grunden för en tillräcklig bevisning. Detta är i sin tur avgörande för om frågan om åklagaren på objektiva grunder kan

¹⁰⁶ Dock inte fotografering hos polisen av misstänkt eller dennes identitetshandling.

¹⁰⁷ Brå 2019:9, s. 39.

förvänta sig en fällande dom och därmed har åtalsplikt.¹⁰⁸ Detta resonemang kommer utvecklas vidare, under avsnitt 6.2.

Resultatet kan kommenteras utifrån teorin om kalejdoskopisk rättvisa. Den utgår som nämnts ifrån att rättvisa kan betyda olika saker för ett brottsoffer. Det tema som enligt min mening tydligast aktualiseras i förhållande till utredningsåtgärder är *värdighet* – att bli bemött med värdighet av rättsväsendet kan utgöra en form av rättvisa. Å ena sidan kan man föreställa sig att det faktum att polisen vidtar många utredningsåtgärder kan fungera stärkande i bemärkelsen att brottsoffer upplever att de och deras berättelser tas på allvar, och att de blir respektfullt bemötta. Å andra sidan är frågan om det kan anses tillräckligt att åtgärderna vidtas eller om det krävs något mer. Till exempel kan det vara viktigt att målsäganden får information om större beslut som vidtas i utredningen (till exempel ett beslut om tvångsmedel mot den misstänkte) för att hon ska uppleva ett aktivt deltagande i processen (något som också kan utgöra rättvisa som *röst*). Här kan framhållas att vikten av det som brukar benämnas ”processuell rättvisa” (att få ett rättvist förfarande och behandling under detsamma) generellt blir allt större för brottsoffer och överlevare.¹⁰⁹ Därför kan man fundera på om det inte vore klokt att på ett mer grundligt sätt syna hur insatser och åtgärder relaterade till själva processen kan öka brottsoffrets känsla av upprättelse och rättvisa, snarare än att fokusera på ”hårdare tag” i termer av kriminalisering och konventionella straff.

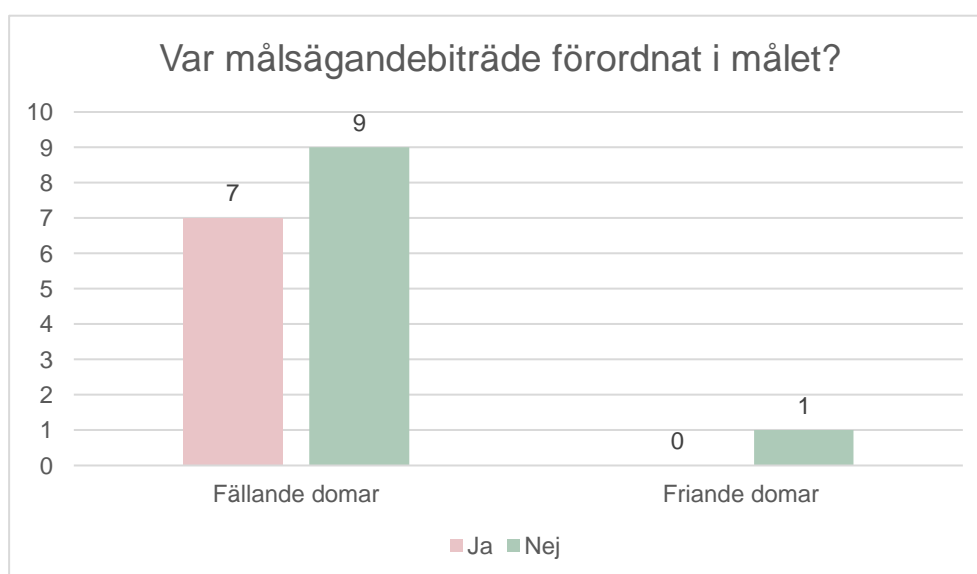
Att brottsoffer upplever att de blir behandlade värdigt av rättsväsendet (exempelvis genom att polisen vidtar många utredningsåtgärder och därigenom visar att de tar händelsen på allvar) kan onekligen bidra till ett ökat förtroende för rättsväsendet. Även snabba utredningstider (jämför avsnitt 5.2), kan verka i denna riktning. Att känna ett högt förtroende för rättsväsendet är knappast lätt med tanke på det ”justice gap” som konstaterats råda för sexualbrott. Även om man behöver närma sig just ”justice gap”-problematiken på nya sätt, till exempel genom att anlägga nya perspektiv på

¹⁰⁸ Se 20 kap. 6 § RB om åklagares åtalsplikt med tillhörande lagkommentar.

¹⁰⁹ McGlynn & Westmarland (2019), s. 190.

brottsoffers uppfattning om rättvisa, är det viktigt att inte glömma vikten av ett fortsatt arbete med det som kan framstå som lite luddigt och utnött, nämligen uppgiften att öka förtroendet för rättsväsendet. Ett högt förtroende för rättsväsendet är trots allt fundamentalt för att fler ska våga anmäla brott och fullfölja en rättsprocess och därigenom, i det långa loppet, synliggöra omfattningen av sexuella övergrepp.

5.4 Målsägandebitråde

5.4.1 Resultat

För den här kategorin har inget tydligt gemensamt drag observerats – i stället var det nästan lika vanligt bland de fällande domarna att ett målsägandebitråde var förordnat (44 %) som att det inte var det (56 %). Trots det splittrade resultatet är det en intressant faktor att kommentera, bland annat ur ett rättviseperspektiv.

5.4.2 Analys

I och med en lagändring som trädde i kraft 2018 gäller numera att en anmälan om målsägandebitråde ska göras omedelbart när förundersökning om ett brott enligt 6 kap. BrB inleds, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar

behov av ett biträde.¹¹⁰ I ljuset av detta är det inte anmärkningsvärt att ett målsägandebitråde varit förordnat i relativt många av de fall som lett till fällande dom. Något som talar i samma riktning är att man har identifierat ett målsägandebitråde-förordnande som en framgångsfaktor avseende åtalsfrekvensen när det gäller våldtäkt, något som kan tänkas gälla även för brottet sexuellt ofredande.¹¹¹ Ett biträde kan till exempel stödja målsäganden så att risken för att hon hoppar av blir mindre (se avsnitt 5.5 om målsägandens deltagande i processen).¹¹²

Gör man en noggrannare jämförelse med vad som kunnat konstateras för våldtäkter är dock frågan om inte andelen förordnande målsägandebiträden kunde förväntats vara ännu lägre. Brå har konstaterat att ett målsägandebitråde förordnades i en sjättedel av de *åklagarledda* förundersökningarna om våldtäkt.¹¹³ Nästintill samtliga ärenden i denna studie hade en polisledd förundersökning och sexuellt ofredande anses vara ett mindre allvarligt brott än våldtäkt. Mot bakgrund av detta hade siffran kunnat förväntas vara ännu lägre. Något som talar i samma riktning är att man i förarbeten som enda exempel på undantaget i 23 kap. 5 § RB, om anmälan om målsägandebitråde, nämner situationen att en vuxen person blir utsatt för ett mindre allvarligt sexuellt ofredande (vilket ofta var situationen i förevarande studie).¹¹⁴ Troligtvis påverkas statistiken också av att man i propositionen uttalar att undantaget ska tillämpas restriktivt.¹¹⁵ Utifrån materialet i studien är det dock inte möjligt att dra slutsatser om det är målsägandens vilja eller förundersökningsledarens bedömning som legat till grund för en begäran om målsägandebitråde eller inte.

I de nio mål där målsägandebitråde inte förordnades, tas inte frågan om målsägandebitråde upp alls i förundersökningsprotokollet. I resterande mål, där ett målsägandebitråde faktiskt förordnades, finns vissa uttalanden men

¹¹⁰ 23 kap. 5 § första stycket RB. Se även lag (2018:619) om ändring i rättegångsbalken och prop. 2017/18:177, s. 71 ff.

¹¹¹ Jfr. Åklagarmyndigheten (2010), s. 57.

¹¹² Brå 2019:9, s. 42.

¹¹³ Ibid. s. 41.

¹¹⁴ Prop. 2017/18:177, s. 71.

¹¹⁵ Ibid. s. 71.

dessa är mycket kortfattade. I ett framgår att målsäganden önskat ett biträde i syfte att precisera ett ersättningskrav (dom D). I ett annat (dom M) har målsäganden önskat ett målsägandebiträde om detta ”inte kostar något”. I ett tredje har målsäganden först inte önskat målsägandebiträde, men senare ångrat sig (dom Q).

Det är en brist att skälen till att målsägandena väljer eller underlåter att begära ett målsägandebiträde inte framgår av materialet, eftersom ett målsägandeperspektiv hade varit nödvändigt för att kunna analysera just detta resultat ur ett rättviseperspektiv. Däremot låter sig några allmänna påpekanden göras.

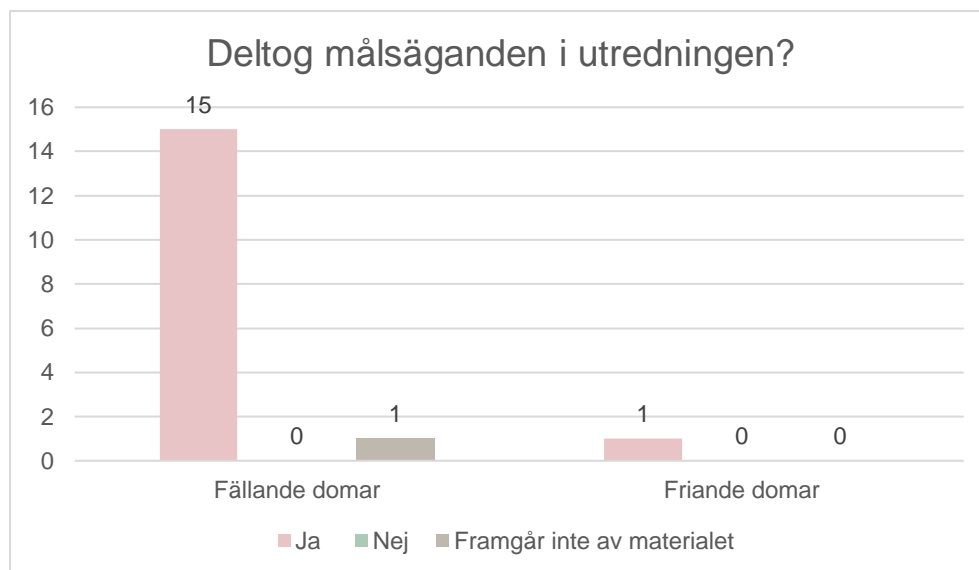
Enligt teorin om kalejdoskopisk rättvisa är ett observerat sätt för målsäganden att uppleva rättvisa *samhörighet*. Temat innefattar känslan av att av bli värderad av samhället som en hel person igen, inte bara ett offer och överlevare, men också att få ekonomiskt och känslomässigt stöd från samhället.¹¹⁶ Ett målsägandebiträde kan i allra högsta grad utgöra ett sådant känslomässigt stöd. I McGlynn & Westmarlands studie beskriver utsatta kvinnor stöd från en så kallad ”support worker” som något som gav sinnesro och medförde en känsla av omhändertagande.¹¹⁷

Resultatet i denna kategori är som sagt splittrat och materialet räcker inte till för att dra exakta och säkra slutsatser. Trots detta kan man konstatera att teorin om kalejdoskopisk rättvisa illustrerar att kategorin inte kan bortses ifrån, eftersom känslan av *samhörighet* kan fungera som rättvisa för brottsoffer. Inom svensk rätt har man utrett frågan om rättsliga biträden i relativt stor utsträckning och kommit fram till att det är en viktig faktor ur ett brottsofferperspektiv. Min analys i denna del får därför snarare ses som en uppmaning att fortsätta beakta vikten av målsägandebiträde i rättsprocesser, än en kritik av redan företagna åtgärder och arbeten.

¹¹⁶ McGlynn & Westmarland (2019), s. 194.

¹¹⁷ Ibid. s. 195.

5.5 Målsägandens deltagande i processen

5.5.1 Definitioner

Med ”deltagit i utredningen” avses att målsäganden hörts minst en gång under förundersökningen (information som kunde utläsas av förundersökningsprotokollen). I de allra flesta fallen var målsäganden närvarande även under huvudförhandlingen i tingsrätten, men eftersom information i domarna om detta ofta saknades har endast målsägandens deltagande i utredningen beaktats i studien.

5.5.2 Resultat

Ytterligare en gemensam faktor för de fällande domarna var att målsäganden deltog i förundersökningen. Så var fallet i 94 % av domarna. I ett fall gick inte informationen att utläsa, eftersom förundersökningsprotokollet i relation till åtalet om sexuellt ofredande var sekretessbelagt. Även i det mål som ledde till en friande dom deltog målsäganden i utredningen.

5.5.3 Analys

Resultatet går i linje med vad Brå konstaterat om våldtäkt. I sin studie identifierade de målsägandens deltagande i utredningen som en

framgångsfaktor för att ett ärende skulle leda till åtal. Motsatsvis är en vanlig nedläggningsorsak att målsäganden inte deltar i utredningen – detta var huvudskälet för nedläggning i nästan en femtedel av de nedlagda utredningarna om våldtäkt.¹¹⁸ Brå framhåller att det inte är ett formellt krav för åtal och dom att målsäganden deltar i utredningen, men eftersom det endast fanns ett fall där målsäganden *inte deltog* som ledde till åtal, är detta i princip en förutsättning.¹¹⁹ Avsaknaden av en deltagande målsägande beskrivs som en svårighet i polisens utredningsarbete just av denna orsak – att det då i princip blir omöjligt att driva ärendet till åtal.¹²⁰

Även om resultatet inte är uppseendeväckande är det intressant att diskutera möjliga orsaker till detta utfall när det gäller just sexuella ofredanden. För det första, gemensamt för de fällande domarna är att utredningstiden är relativt kort för brottet sexuellt ofredande – i inget fall har utredningstiden överstigit 12 månader (se avsnitt 5.2). Detta är en faktor som kan tänkas inverka på målsägandens möjligheter och vilja att delta i utredningen under hela perioden. Genom korta utredningstider hinner troligtvis den vilja att lägga händelsen bakom sig som har identifierats som ett skäl för avhopp i andra sexualbrottsärenden¹²¹, inte växa sig så pass stark att avhopp känns som det enda alternativet. För det andra, i närmare hälften (44 %) av målen som lett till fällande dom har ett målsägandebiträde varit förordnad. Detta är en faktor som skulle kunna bidra till utfallet att målsägandena valt att fortsatt delta i utredningen. För våldtäktsmål har man nämligen kunnat konstatera att chansen för att åtal väcks ökar med åtta gånger när ett målsägandebiträde är förordnat, något som eventuellt låter sig översättas även till mål om sexuellt ofredande.¹²²

Slutligen kan diskuteras om det eventuellt finns ett samband mellan de faktum att i princip alla gärningspersoner var främlingar för målsägandena och att nästan alla målsäganden deltog i processen. Eventuellt, som resonerats kring

¹¹⁸ Brå, 2019:9, s. 13 och 58.

¹¹⁹ Ibid. s. 41.

¹²⁰ Ibid. s. 11.

¹²¹ Ibid. s. 65 f.

¹²² Jfr. Åklagarmyndigheten (2010), s. 57.

i avsnitt 4.5, råder inte ett lika stort stigma kring att genomföra en rättsprocess mot en främling jämfört med en bekant eller vän, vilket då skulle kunna tänkas inverka på beslutet att delta i utredningen. Resonemanget måste dock föras med försiktighet eftersom det studerade materialet inte ger några definitiva svar om skälen till att målsägandena valde att delta under processen.

Ur perspektivet kalejdoskopisk rättvisa är det särskilt temat *röst* som aktualiseras för resultatet i denna del av studien. Begreppet *röst* är ett samlingsbegrepp för ett antal olika rättsliga intressen, men syftar främst till målsägandens möjlighet att delta aktivt och påverka beslut i rättsprocessen samt att få tala ut inför förövare och/eller familj och vänner. I de ärenden som lett till fällande dom är en gemensam faktor att målsäganden deltagit i utredningen. Förhoppningsvis har de flesta målsägandena upplevt rättvisa i någon utsträckning genom sitt aktiva deltagande i rättsprocessen, även om det inte går att dra några exakta slutsatser om detta utan att ha hört målsägandena själva berätta om detta. Man kan också tänka sig att det ger en ökad känsla av att faktiskt ha påverkat utredningen om ärendet leder till fällande dom i slutändan. På så sätt kan det vara en viktig framgångsfaktor att synliggöra det samband som tycks råda mellan målsägandens deltagande i utredningen och fällande domar, som ett led i att motverka det tidigare diskuterade ”justice gap” som råder för många sexualbrott.

5.6 Sammanfattning: Utredningen

Ett nyckelord när det gäller gemensamma faktorer i utredningen är skyndsamhet. Två faktorer som förenar de fällande domarna är nämligen att anmälan om brottet har upprättats snart efter att händelsen ägt rum och att utredningen bedrivits relativt skyndsamt. Avseende den förstnämnda faktorn går resultatet i linje med ett tidigare konstaterade samband mellan en skyndsam anmälan och åtalsfrekvens. För denna faktor, i motsats till kategorierna plats och relation, liknar resultatet tendenser man har sett för brottet våldtäkt. Avseende den sistnämnda faktorn, skyndsam utredning, har jag diskuterat att korta utredningstider kan öka målsägandens känsla av rättvisa i bemärkelsen *värdighet* och *prevention* eftersom det kan tolkas som

att målsäganden blir värdigt bemött av rättssystemet och att sexuella övergrepp tas på allvar genom att prioriteras i utredningsarbetet.

För ärenden som ledde till fällande dom har det ofta vidtagits relativt många utredningsåtgärder, det vill säga olika typer av bevisinsamling och tvångsmedel mot den misstänkte. Resultatet går i linje med vad man sett för brottet våldtäkt. Att polisen vidtar många utredningsåtgärder, och därmed bidrar till en känsla av att målsäganden blir tagen på allvar och bemött respektfullt, kan sammankopplas med rättvisetemat *värdighet*. Däremot är det osannolikt att det bara är antalet utredningsåtgärder som påverkar målsägandens upplevelse av *värdighet* som rättvisa. Även faktorer som exempelvis att målsäganden informeras om större beslut i utredningen kan tänkas påverka.

Frågan om ett målsägandebiträde var förordnat i ärendena som ledde till fällande dom gav ett blandat resultat och det kan därmed inte sägas att ett sådant förordnande utgör en gemensam faktor. Däremot visar en tillämpning av teorin om kalejdoskopisk rättvisa på denna fråga att just ett förordnande av målsägandebiträde kan bidra till brottsoffers upplevelse av rättvisa genom *samhörighet*. Det är därmed en fråga som är viktig att fortsätta diskutera och betona i forskning om brottsofferperspektiv.

Ett desto tydligare resultat kunde observeras för kategorin ”målsägandens deltagande i processen” – målsäganden deltog i utredningen och huvudförhandlingen i 94 % av de fällande domarna. Denna tendens överensstämmer med den man sett i våldtäktsmål. Materialet ger ingen direkt information om varför målsäganden valt att delta i utredningen, men faktorer som förmodas kunna påverka beslutet är bland annat att utredningstiderna för ärendena varit relativt korta, och att det möjligtvis upplevs ”lättare” att delta i en process mot en främling (i jämförelse med om gärningsmannen varit en partner, vän eller familjemedlem). Ur ett rättviseperspektiv är det främst temat *röst* som aktualiseras för kategorin. I syfte att motverka det konstaterade, och ökända, ”justice gap” som råder för sexualbrott är det

viktigt att belysa sambandet mellan målsägandens deltagande och fällande domar.

6 Gemensamma faktorer i bevisprövningen

I det följande kommer studiens resultat gällande bevisprövningen presenteras, dock inte med hjälp av stapeldiagram utan baserat på teman som observerats under granskningen av materialet. Som nämnts i avsnitt 1.3.2 är metoden i denna del av uppsatsen en annan än för kapitel tre, fyra och fem. Granskningen i kapitlet utgör en textanalys, mer specifikt en innehållsanalys av kvalitativ karaktär.

6.1 Målsägandens berättelse central

I 35 kap. 1 § första stycket RB slås principen om fri bevisföring fast, innefattande både fri bevisföring och bevisvärdering. Det är alltså upp till domstolen att avgöra vilket bevisvärde som olika åberopade bevismedel har. Däremot har HD i ett antal avgöranden gett vissa riktlinjer för hur bevisvärderingen ska göras, varav NJA 2010 s. 671 och NJA 2015 s. 702 är mest relevanta i förhållande till temat för detta arbete. I det förstnämnda uttalar HD att en trovärdig utsaga från målsäganden i sexualbrott kan, i förening med vad som i övrigt framkommit i målet, vara tillräcklig för en fällande dom. HD räknar sedan upp ett antal bedömningskriterier för att avgöra om målsägandens berättelse är trovärdig, nämligen i vad mån innehållet i berättelsen är klar, lång, levande, detaljrik samt fri från felaktigheter, motsägelser och överdrifter med mera.¹²³ I NJA 2015 s. 702 ställer HD upp en möjlig metod för bevisvärdering som går ut på att domstolen inledningsvis ska identifiera de åberopade rättsfakta som har betydelse för bevis temat (den eller de omständigheter som talan baseras på, vanligen åklagarens gärningsbeskrivning). Om åklagarens bevisning inte räcker för att åtalet ska anses vara styrkt, saknar bevisning som har åberopats mot bevis temat betydelse – den tilltalade frikänns då redan på grunden att bevisningen är otillräcklig. Endast om bevisningen i sig är så stark att

¹²³ NJA 2010 s. 671, p. 8.

beviskravet ”bortom rimligt tvivel” uppfylls, prövas den tilltalades berättelse och stödbevisning till densamma.¹²⁴

I ljuset av principen om fri bevisvärdering och HD:s uttalanden om metoder för bevisvärdering kommer jag nu att diskutera gemensamma faktorer avseende bevisvärderingen i mitt material.

Under granskningen som detta arbete bygger på blev det tydligt att en gemensam faktor var att målsägandens berättelse legat till grund för domstolens bedömning i nästan alla mål som ledde till en fällande dom. I vissa domar uttrycktes detta explicit medan det framgick mer implicit i andra, främst genom att det första (och ibland enda) som domstolen nämnde i domskälen var just målsägandens berättelse. I de fall där konstaterandet gjordes mer explicit har det exempelvis formulerats på följande sätt: ”Som konstaterats lägger tingsrätten [målsägandens] och [vittne 1:s] berättelser till grund för domen” (dom F). Endast i en av de fällande domarna (dom J) var det någon annans än målsägandens berättelse som lades till grund för bedömningen, nämligen ett vittnes. Skälet till detta var att domstolen ansåg att målsägandens uppgifter kring det inträffade var vaga. Eftersom den tilltalades version av händelseförloppet ansågs motbevisad genom vittnets uppgifter, lades inte heller hans version till grund för bedömningen. I den friande hovrättsdomen grundade domstolen huvudsakligen sin bedömning på bevisning i form av en skärmdump på den Snapchat-konversation i vilken bilden på könsorganet hade skickats.

Under granskningen av materialet kunde jag konstatera att det finns en särskild argumentationsordning som var mycket frekvent återkommande bland domskälen i de fällande domarna. Den inleds typiskt sett med att tingsrätten uttalar att målsäganden framstår som trovärdig och att hon lämnat tillförlitliga uppgifter, till exempel genom att ha berättat om händelsen på ett detaljerat, nyanserat och självupplevt sätt.¹²⁵ Begreppen känns igen från flera HD-avgöranden, bland annat NJA 2010 s. 671 som nämnts ovan, i vilka

¹²⁴ NJA 2015 s. 702, p. 22–23.

¹²⁵ Även uttrycken ”sammanhängande”, ”fri från överdrifter” och ”[berättat om händelsen på ett] återhållsamt sätt” förekommer.

domstolen listar faktorer som kan medföra att en målsägandeutsaga anses trovärdig. I en del av målen uttalar tingsrätten i samband med detta att det inte finns någon anledning till att målsäganden felaktigt skulle peka ut gärningspersonen, något som kommer kommenteras närmare nedan. Sedan går domstolen vanligtvis vidare till att konstatera att målsägandens berättelse får stöd av ett eller flera vittnesuppgifter eller "utredningen i övrigt". I och med att den tilltalades uppgifter i de flesta av målen bedöms som vaga, osannolika eller efterhandskonstruerade och därmed inte förändrar bedömningen, har domstolen därefter gått vidare till att konstatera att det är ställt utom rimligt tvivel att gärningen begåtts. Domstolen uttalar sedan, i de flesta fall mycket kort och koncist¹²⁶, att gärningen utgör ett sexuellt ofredande eftersom den har en tydlig sexuell inriktning eller prägel och är ägnad att kränka målsägandens sexuella integritet.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det som i mångt och mycket blir avgörande för om ett fall av sexuellt ofredande leder till en fällande dom (när ärendet väl kommit till domstolsledet) är huruvida målsägandens utsaga bedöms som trovärdig eller inte. Brå har nått en liknande slutsats för våldtäkt i de fall där endast parternas utsagor och vittnesberättelser funnits att tillgå – då har bedömningen av målsägandens trovärdighet varit central och av stor betydelse.¹²⁷

Diesen och Diesen har, gällande våldtäktsmål, kritiserat domstolarnas tillvägagångssätt för att bedöma målsägandenas trovärdighet. De menar att bedömningen görs *efter* att man beaktat stödbevisningen vilket leder till att samma brister i målsägandens utsaga bedöms olika beroende på om utfallet blir en fällande eller friande dom – bristerna blir "förståeliga" när bevisen anses räcka för en fällande dom, men avgörande för att beviskravet inte anses uppfyllda i de friande domarna.¹²⁸ En jämförelse mellan friande och fällande domar lämpar sig visserligen inte utifrån mitt material (som ju bara består av en friande dom), men detta kan ändå kort kommenteras. Fenomenet som

¹²⁶ I några mål förs emellertid en utförligare diskussion om huruvida rekvisiten i 6 kap. 10 § andra stycket BrB är uppfyllda.

¹²⁷ Brå 2019:9, s. 102.

¹²⁸ Diesen & Diesen (2013), s. 45.

Diesen och Diesen upptäckt och kritiserar känns nämligen inte igen i denna studies resultat. Av domstolarnas resonemang att döma är den första bedömningen som görs i domskälen oftast just bedömningen av målsägandens trovärdighet (och tillförlitligheten i uppgifterna hon lämnar). I majoriteten av målen är det först efter att denna bedömning gjorts som domstolen går vidare och konstaterar att hennes berättelse också vinner stöd av utredningen i övrigt, till exempel av vittnesberättelser eller skriftlig bevisning. Vad detta beror på är svårt att spekulera om. En möjlig orsak är att stödbevisning i annan form än vittnesutsagor inte förekommer i så stor utsträckning i mål om sexuellt ofredande, eftersom händelseförloppet ofta är snabbt och lämnar få spår som kan utgöra teknisk bevisning. Då faller det sig möjligtvis naturligt för domstolen att först resonera kring målsägandens utsaga och trovärdighet, i stället för den övriga bevisningen. En annan, mer hoppgivande orsak skulle kunna vara att kunskapsnivån om hur man ska analysera målsägandeutsagor och göra bevisvärderingen i sexualbrott generellt har blivit högre genom åren tack vare forskning på området.¹²⁹

Den vanligt förekommande argumentationskedja jag har identifierat i mitt material följer alltså inte samma mönster som Diesen och Diesen observerade 2013. Däremot finns tydliga likheter med den metod för bevisvärdering som HD ställde upp i NJA 2015 s. 702 – först prövas åklagarens bevisning och sedan, om denna inte är tillräckligt stark, uttalar sig domstolen om den tilltalades uppgifter (som ofta bedömdes som vaga).

Vidare, resultaten från studien avseende de gemensamma faktorerna i bevisprövningen väcker flera tankar ur ett rättviseperspektiv.

För det första vill jag kommentera det faktum att målsägandeberättelsen utgjorde den centrala bevisningen i en påfallande majoritet av de fällande domarna. Detta kan, å ena sidan, kopplas ihop med rättvisetemanas *erkännande* och *röst*. Att ens berättelse väger tungt ur ett rättsligt perspektiv och dessutom, rent fysiskt, ägnas ett stort utrymme i domen kan tänkas ge

¹²⁹ Utöver Diesen och Diesens studie kan Ulrika Anderssons avhandling *Hans (ord) eller hennes? : en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp* nämnas.

målsäganden rättvisa i form av *erkännande*. Domstolens resonemang innebär ju att kränkningen betraktas som något som faktiskt har hänt och är sant.¹³⁰ I detta fall kommer erkännandet huvudsakligen från en domstol, men man kan tänka sig att brottsoffret upplever det som ett erkännande även från andra aktörer beroende på vilka som är närvarande under rättegången. McGlynn & Westmarland framhåller att det är viktigt att erkänna inte bara betydelsen av upplevelsen utan också betydelsen av offret själv.¹³¹ Målsägandens berättelse som absolut central för målets utgång kan ge en känsla av just detta – att hennes, närvaro och deltagande i sig självt ges tyngd.

När det gäller temat *röst*, som är nära sammankopplat med *erkännande*, kan följande sägas. *Röst* är som nämnt ett samlingsbegrepp för en rad olika rättsliga intressen, bland annat ett aktivt deltagande i rättsprocessen.¹³² Att målsägandens berättelse är (och rent faktiskt framställs som) central i bevisningen ger målsäganden en röst i form av aktivt deltagande ända in i slutet av rättskedjan, det vill säga i domen. Detta kan också, i likhet med resonemanget i det förra stycket, tänkas fungera som en bekräftelse på att offret själv och just hennes upplevelse av händelsen spelar roll och lyssnas på.

Å andra sidan, teorin om kalejdoskopisk rättvisa betonar att uppfattningen av vad som utgör rättvisa varierar för alla brottsoffer. Med det sagt är det inte säkert att alla målsäganden upplever det som något uteslutande positivt att deras berättelse betonas i den utsträckningen den faktiskt gör i dessa mål. I McGlynn och Westmarlands studie framkom att ett av de intervjuade brottsoffren kände sig som ”a bit of evidence” i rättsprocessen.¹³³ Det är en känsla som riskerar att spädas på av det faktum att målsägandeberättelser i nästintill samtliga fällande domar lades till grund för utfallet i målet. Målsägandens deltagande i processen riskerar då att krympas till att vara endast ”offret”, med en perifer roll.¹³⁴ Dessutom är det onekligen så att fenomenet sänder ut signaler till samhället och därmed till potentiella

¹³⁰ Jfr. McGlynn & Westmarland (2019), s. 188.

¹³¹ Ibid. s. 188.

¹³² Ibid. s. 191.

¹³³ Ibid. s. 191.

¹³⁴ Jfr. Ibid. s. 191.

brottsoffer om att det är målsägandens berättelse som troligtvis blir avgörande för utgången i målet. Detta kan fungera stärkande för de brottsoffer som söker just rättvisa i form av ett aktivt deltagande i processen och att få göra sin röst hörd inom ramen för en rättsprocess (jämför temana *erkännande* och *röst*). För det brottsoffer som söker rättvisa i andra former eller känner sig osäker på om hon vågar tala om händelsen är det eventuellt mindre positivt att det framstår som att utfallet i en rättsprocess står och faller med målsägandens egen berättelse. Jag är medveten om att det ur ett strikt juridiskt perspektiv svårligen kan bli på något annat sätt eftersom målsägandens berättelse nästan alltid blir central i sexualbrottsmål (särskilt om stödbevisningen inte är omfattande), men resonemanget bör enligt min mening ändå föras fram i detta sammanhang.

För det andra vill jag kommentera den i domstolens resonemang förekommande frasen "(...) det finns inget som tyder på att hon (målsäganden, min anm.) medvetet skulle lämna felaktiga uppgifter".¹³⁵ Detta kan också resoneras om i förhållande till rättvisetemat *erkännande* – ett tema som inkluderar, men inte är begränsat till, känslan av att bli trodd. Domstolen resonerar enligt ovan när de gör trovärdighetsbedömningen av målsäganden, alltså inom ramen för bevisvärderingen. Ändå framstår uttalandet, enligt min mening, som något som går "utöver" hur domstolen vanligtvis tycks resonera (det vill säga om målsäganden berättat om händelsen på detaljerat och nyanserat sätt, utan motsägelser eller överdrifter). Det får därigenom en tydlig karaktär av ett *erkännande* – domstolen understryker ju att den tror på målsäganden, trots att uttalandet kan argumenteras endast utgöra en nödvändig del av bevisprövningen. Det fungerar som en extra markering av målsägandens trovärdighet, utöver de standardfraser som vanligtvis används. För egen del tror jag att sådana uttalanden är stärkande även ur ett bredare perspektiv, på en mer samhällelig nivå. De har nämligen potential att tysta, eller åtminstone tona ner, narrativen om kvinnor och kvinnliga brottsoffer som hysteriska och hämndlystna, med en vilja att felaktigt peka ut förövare.¹³⁶

¹³⁵ Tingsrätten formulerar sig på olika sätt i domarna, men detta är en variant som förekommer (dom I).

¹³⁶ Ang. narrativ i förhållande till sexuellt våld, se bland annat Edgren (2019) och Nilsson (2019).

Dessa narrativ kan sägas göra sig särskilt relevanta i förhållande till den våg av förtalsanmälningar som följde de offentliga utpekanden av gärningspersoner som skedde i media i samband med #metoo-rörelsen.¹³⁷

6.2 Muntlig stödbevisning vanligast

Vid sidan av parternas utsagor, som utgjorde huvudbevisningen i majoriteten av alla fällande domar, förekom stödbevisning i 94 % (15 av 16 fall) av de fällande domarna. Denna utgjorde till största del muntlig stödbevisning¹³⁸ i form av förhör med vittnen – vittnen hördes i 15 av de 16 fällande domarna, alltså 94 %. I två tredjedelar av målen i vilka vittnen hördes var fler än ett vittne kallat. Utöver muntlig stödbevisning åberopades annan skriftlig stödbevisning i hälften av fallen. Det rörde sig då främst om hänvisning till uppgifter i förundersökningsprotokollet, bland annat fotografier, övervakningsfilm och taxikvitto. I en av de fällande domarna förekom stödbevisning i form av skadedokumentation (i det aktuella målet, dom B, rörde det sig om journalanteckningar). I målet som ledde till en friande dom utgjorde den åberopade bevisningen parternas utsagor och stödbevisning i form av en skärmdump av parternas Snapchat-konversation, inklusive fotografiet på den tilltalades könsorgan. Inget vittne hördes i målet.

Resultatet i denna del väcker reflektioner om samspelet mellan den yttre omständigheten plats och bevisläget. Som konstaterats i avsnitt 4.4 har de allra flesta ärenden som lett till fällande dom ägt rum utanför hemmet, till exempel i en offentlig miljö eller nöjeslokal. Särskilt den sistnämnda kategorin består av platser som man relativt sällan besöker själv. Dessutom vistas vanligtvis många människor där och det är inte ovanligt att vakter är närvarande på platsen, särskilt om det är en nattklubb. I majoriteten av målen som lett till fällande dom har målsäganden besökt platsen tillsammans med vänner. Dessa vänner samt i vissa fall ordningsvakterna har senare kallats och hörts som vittnen under huvudförhandlingen. Korrelationen mellan plats och bevisläge är därför inte svårupptäckt eller förvånande. Dock är det intressant

¹³⁷ Ang. förtalsdomar efter #metoo, se exempelvis Fox & Crouin (2019) och Wegerstad (2019).

¹³⁸ Kategoriseringen är samma som den som används i Brå 2019:9, se s. 44.

att göra en jämförelse med vad som konstaterats för våldtäkt i detta avseende. Brå har nått slutsatsen att det är en viktig förutsättning för att ett ärende ska leda till åtal att vittnen har hörts, något som alltså utgör en likhet mellan de två brotten. De konstaterar däremot att det är mycket ovanligt att vittnet faktiskt sett vad som hänt.¹³⁹ Detta är en tydlig skillnad mot vad som är fallet i majoriteten av målen i denna studie, där i princip alla som kallas som vittnen har sett själva händelsen. Skillnaden illustrerar hur omständigheterna plats och bevisläge samspelar. I våldtäktsmål, som konstaterats ofta utspela sig inomhus och inte sällan i en privatbostad, är det få eller inga vittnen som sett själva händelsen. Bevisningen görs därför i dessa mål ”beroende” av om målsäganden berättat om händelsen för någon i nära anslutning till brottet eller att det finns annan stödbevisning (teknisk, skriftlig eller övrig) som stödjer målsägandens berättelse. I fall av sexuella ofredanden tycks läget vara omvänt – i och med att de tenderar att äga rum på offentliga platser finns det ofta vittnen som faktiskt ser händelsen och bevisningen blir därför inte, i samma utsträckning, avhängig annan form av stödbevisning. Sammanfattningsvis kan man återigen observera ett motsatsliknande förhållande mellan sexualbrotten våldtäkt och sexuellt ofredande, denna gång i relation till bevisvärdet av vittnesförhör som stödbevisning.

Det faktum att sexuella ofredanden som anmäls i hög grad tycks begås på offentliga platser snarare än i bostäder och leder till att det oftast finns många vittnen att höra i domstol kan också sammankopplas med antal utredningsåtgärder (se avsnitt 5.3). Som konstaterats var ett gemensamt drag för de fällande domarna att relativt många utredningsåtgärder vidtagits. Ju fler vittnen på platsen för händelsen vid den aktuella tidpunkten, desto fler utredningsåtgärder finns för polisen att vidta i form av vittnesförhör. Kopplingen är väntad, men jag anser ändå att den är värd att ta upp eftersom det bidrar till att illustrera hur viktig just faktorn plats är.

Andersson har diskuterat faktorn plats i relation till våldtäkt i flera publikationer. Hon har studerat ett antal HD-avgöranden och framhåller att

¹³⁹ Brå 2019:9, s. 44. Se även s. 126 där Brå konstaterar att en svårighet med utredningsarbetet är att våldtäkter sällan iaktas av någon annan än parterna.

om platsrelaterade aspekter hade inkluderats i bedömningen hade man kanske bedömt brottet som allvarligare, vilket hade kunnat påverka straffet. Att utesluta resonemang om plats i rättslig argumentation hindrar maktaspekter i relation till bland annat kön och sexualitet att tas i beaktande, menar Andersson. På en ännu mer övergripande nivå menar hon dessutom att en inkludering av plats-relaterade aspekter i till exempel domstolsresonemang kan påverka uppfattningen om våld i nära relationer på samhällsnivå.¹⁴⁰ Jag vill med mitt resonemang framhålla att faktorn plats inte enbart spelar en roll på ett ”materiellt” plan i den meningen att resonemang om plats, i likhet med vad Andersson framhållit, bidrar till att synliggöra könsrelaterade maktstrukturer i samhället. Den har dessutom, mot bakgrund av hur den samspelar med andra kategorier i denna studie, en mycket stor påverkan på ett ”processuellt” plan genom att platsen för gärningen inverkar på polisens utredningsarbete och bevisläget.

6.3 Sammanfattning: Bevisprövningen

Avseende bevisprövningen finns det två tydliga gemensamma faktorer i de fällande domarna: dels att målsägandens utsaga utgjorde den centrala bevisningen, dels att muntlig stödbevisning (vittnesförhör) var den vanligaste formen av stödbevisning.

Det som tycks vara avgörande för om domen blir fällande är huruvida målsägandens berättelse bedöms som tillförlitlig, något som är en likhet med hur man vanligtvis resonerar i våldtäktsmål. Domstolarnas resonemang och bevisvärdering känns igen från HD:s avgöranden NJA 2010 s. 671 och NJA 2015 s. 702. Jag argumenterar för att det kan få dubbla konsekvenser att man ger tillförlitligheten av målsägandens berättelse stor tyngd, sett från ett rättviseperspektiv. Å ena sidan kan det sägas ge målsäganden en *röst* och ett *erkännande* i den bemärkelsen att hon själv och hennes upplevelse av händelsen får spela roll. Å andra sidan går det inte att utesluta att det kan medföra en känsla av att offren inskränks till att vara ett bevis, snarare än en

¹⁴⁰ Andersson (2019) och Andersson (2021b).

person som känner, reflekterar och påverkas av händelsen, när det framstår som att åtalet står och faller med målsägandens berättelse.

På samma tema, rättvisa som *erkännande*, har jag diskuterat frasen ”(...) det finns inget som tyder på att hon (målsäganden, min anm.) medvetet skulle lämna felaktiga uppgifter.”, som förekommer i målen. Jag argumenterar för att sådana uttalanden är positiva ur ett rättviseperspektiv eftersom det i längden kan motarbeta skadliga föreställningar om att kvinnor lättvindigt och felaktigt pekar ut förövare. Frasen blir ett sätt för domstolen att markera för målsäganden att hon blir trodd, särskilt eftersom den inte ingår som ”standard-fras” i argumentationskedjan som annars är återkommande i domskälen.

Det faktum att muntlig stödbevisning är vanligast är inte uppseendeväckande med tanke på att den konstaterat mest förekommande platsen för ofredandena är nöjeslokaler, alltså platser där mycket folk vistas och som man sällan besöker själv. Vid en jämförelse med våldtäkt blir samspelet mellan plats och bevisläget särskilt framträdande. I våldtäktsmål, som ofta begås i en privat bostad när offret är ensam med gärningspersonen, har vittnena sällan rent faktiskt sett själva händelsen, medan det motsatta verkar gälla för sexuella ofredanden. I de sistnämnda fallen är det nämligen ofta målsägandens vänner som varit med på platsen för händelsen, som senare hörs som vittnen i rättegången. Resultaten från denna del av studien visar alltså på den avgörande roll som just faktorn ”plats” har, inte bara för att den kan synliggöra maktaspekter relaterade till kön utan också för att den samspelar med bevisläget i de enskilda målen.

7 Slutsatser

Denna uppsats har huvudsakligen behandlat frågan om vad som utmärker anmälningar om sexuella ofredanden som leder till fällande dom. För att besvara frågeställningen har jag genomfört en kvalitativ studie med inslag av kvantitativ metod och en textanalys. Studiens resultat har presenterats utifrån ett tre teman: yttre omständigheter, utredningen och bevisprövningen. För att runda av arbetet kommer jag kortfattat besvara de frågeställningar som presenterades i inledningen.

Hur många anmälda fall av sexuella ofredanden tar sig hela vägen genom rättskedjan – från anmälan till fällande dom?

Av de 215 anmälningarna om sexuellt ofredande som ingår i studien var det totalt 16 som ledde till en fällande dom, vilket motsvarar 7 %.¹⁴¹ Den tidigare konstaterade sållningsprocessen i genomströmningen av anmälda sexualbrott är alltså synlig även i den här studien.

Vad har de fall som leder till fällande dom gemensamt avseende

- a) de yttre omständigheterna kön, tidpunkt, gärningens karaktär, plats och relation mellan parterna?

Studien gav ett antal intressanta resultat i förhållande till yttre omständigheter. Ett av de mest framträdande var att gärningarna nästan uteslutande bestod av *fysiska* sexuella ofredanden. Visuella och verbala sexuella ofredanden, särskilt det sistnämnda, lyste med sin frånvaro bland de ärenden som ledde till en fällande dom. En annan tydlig gemensam yttre omständighet var att gärningen hade begåtts utanför hemmet, oftast på en nöjeslokal eller i en offentlig miljö. Därutöver var det allra vanligast att målsäganden och gärningsmannen inte kände varandra, något som är anmärkningsvärt eftersom statistiken ser ut på omvänt sätt för *anmälningar*

¹⁴¹ Om man inkluderar även strafförelägganden blir resultatet i stället 9 %.

om sexuella ofredanden. Resultatet kan alltså tyda på ett bortfall av ärenden i vilka parterna känner varandra.

b) utredningen?

Avseende utredningen var de mest framträdande gemensamma faktorerna att anmälan upprättats skyndsamt (i inget fall senare än några timmar efter händelsen), att polisen vidtog relativt många utredningsåtgärder (vanligtvis sex till tio stycken) och att målsäganden deltog i utredningen.

c) bevisprövningen?

Den avgörande bevisningen var i nästintill samtliga fällande domar målsägandens utsaga i kombination med stödbevisning. Domstolens bevisvärdering gick i allt väsentligt i linje med den bevisvärderingsmetod som HD ställt upp i NJA 2015 s. 702 "Balkongmålet". Den överlägset vanligaste stödbevisningen var vittnesförhör. Att så var fallet är inte förvånande i ljuset av att de mest frekvent förekommande platserna för händelserna var nöjeslokaler och offentliga miljöer – platser med många potentiella vittnen.

Vilka resultat för sexuella ofredanden liknar respektive skiljer sig från de man sett inom ramen för liknande studier om våldtäkt?

Den övervägande delen av studiens resultat går i linje med trender man har sett för genomströmningen av anmälningar om våldtäkt. Faktorer som en snabbt upprättad anmälan, att målsäganden deltar i utredningen och många utredningsåtgärder har identifierats som framgångsfaktorer för att en utredning ska leda till åtal i våldtäktsmål, och samma mönster verkar återkomma för sexuella ofredanden. Dessutom, avseende bevisningen, är bedömningen av tillförlitligheten i målsägandens berättelse central i både våldtäktsmål och mål om sexuella ofredanden sett till denna studies resultat.

Det framträdde däremot också en del skillnader mellan de två brotten. Dels begicks i princip alla sexuella ofredanden utanför hemmet, dels var målsäganden och gärningsmannen främlingar för varandra. Båda dessa resultat står i kontrast till vad man kunnat konstatera om våldtäkter.

Avseende bevisprövningen kan ett och samma resultat – att muntlig stödbevisning var vanligast förekommande – sägas utgöra både en likhet och en skillnad mot vad som gäller för våldtäktsmål. Likhet i den bemärkelsen att det har konstaterats vara en framgångsfaktor för åtal i våldtäktsmål att vittnen hörts i utredningen. Skillnad på det sätt att det i våldtäktsmål är få vittnen som faktiskt sett själva händelsen, något som verkar gälla för sexuella ofredanden.

Hur tar sig de rättviseteman som ges av teorin om kalejdoskopisk rättvisa uttryck i materialet?

De rättviseteman som ges av teorin om kalejdoskopisk rättvisa kan relateras till mitt material och resultat på flera sätt. Av totalt 215 anmälningar om sexuella ofredanden ledde endast 7 % till en fällande dom. Jag har resonerat om att denna sällningsprocess kan innebära en brist på rättvisa som *konsekvens* och *prevention* för brottsoffer. Detta eftersom gärningsmannens agerande i väldigt få fall får en faktisk konsekvens i form av en rättsprocess och en eventuellt fällande dom. Att ett stort ”justice gap” finns, och i någon mening tillåts finnas eftersom rättsväsendet inte fått bukt med problemet på många år, riskerar att signalera att övergreppen inte tas på allvar och därmed inte förhindras på en samhällslig nivå.

I relation till den yttre omständigheten plats märktes en tendens att målsäganden nästan alltid berättade om händelsen för en ordningsvakt eller kompis som var på platsen i samband med att händelsen ägde rum. Agerandet faller under temat rättvisa som *röst* – målsäganden får tala ut om händelsen och berättelsen tas på allvar. Jag diskuterar att det kan tänkas vara så att vissa platser, exempelvis nöjeslokaler och offentliga miljöer, ger bättre möjlighet till att göra just detta i och med att man relativt sällan vistas ensam på dessa platser.

Studerar man utredningsstadiet finns det ett antal rättviseteman att diskutera. Till att börja med har jag konstaterat att utredningstiderna varit relativt korta för de ärenden som lett till fällande dom, något som kan ge rättvisa i form av *värdighet* och *prevention*, i bemärkelsen att övergreppet tas på allvar både på ett individuellt och ett mer övergripande, samhällsligt plan. Även det faktum

att polisen vidtagit relativt många utredningsåtgärder i utredningarna kan ge målsäganden rättvisa i form av *värdighet*, om man ser detta som att bli respektfullt bemött och att tas på allvar av rättsväsendet. Att målsäganden i hög utsträckning deltog i utredningen aktualiserar temat *röst* och frågan om förordnande av målsägandebiträde har resonerats kring utifrån temat *samhörighet*.

När det gäller bevisprövningen och särskilt det faktum att målsägandens berättelse är central för utgången i målet, har jag diskuterat att det å ena sidan kan ge målsäganden rättvisa i form av *röst* och *erkännande*. Å andra sidan kan det bidra till att målsäganden upplever att en stor börda vilar på hennes axlar för att åtalet ska anses styrkt och att hennes närvaro i utredningen och under rättegången inskränks till att enbart utgöra ett bevismedel. Vidare, i flera mål uttalar domstolen explicit att det inte finns någon anledning för målsäganden att felaktigt peka ut gärningsmannen eller hitta på händelsen, något jag argumenterar för kan ge rättvisa genom *erkännande*, eftersom domstolen tydligt markerar att målsäganden som person blir trodd, inte bara enligt vad som rent rättsligt krävs för att hennes berättelse ska anses pålitlig och trovärdig.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 2001:14 Sexualbrotten – Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor

SOU 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen – utvärderingen och reformförslag

SOU 2016:60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten

Utskottsbetänkanden

Bet. 2017/18:JuU29 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet

Propositioner

Kungl. Maj:ts Proposition nr 10 år 1962

Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning

Prop. 2012/13:111 En skärpt sexualbrottslagstiftning

Rättsfall m.m.

Högsta domstolen

NJA 1997 s. 359

NJA 2010 s. 671

NJA 2015 s. 702 ”Balkongmålet”

NJA 2016 s. 129

NJA 2017 s. 393 ”Rulltrappan”

NJA 2018 s. 443 ”Den önskade beröringen I”

NJA 2018 s. 1091 ”Den önskade beröringen II”

Justitieombudsmannen

JO 1982/83 s. 105

JO 1990/91 s. 67

Övrigt

Agardh, Anette m.fl. (2020). *Tellus – sexuella trakasserier, trakasserier och kränkande särbehandling vid Lunds universitet*. Lunds universitet. <https://tellus.blogg.lu.se/files/2020/09/Tellus-sexuella-trakasserier-trakasserier-och-krankande-sarbehandling.pdf>. (Hämtad 2022-11-21). [Cit. Tellus-rapporten (2020)].

Brottsförebyggande rådet. Statistik / Statistik utifrån brottstyper / Våldtäkt och sexualbrott. <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/valdtakt-och-sexualbrott.html>. (Hämtad 2022-10-28). [Cit. Brå, Statistik utifrån brottstyper].

Fox, Kara & Crouin, Antoine. (2019). ’Men Are Suing Women Who Accused Them of Harassment. Will It Stop Others from Speaking Out?’. *CNN*. 5 juni. www.cnn.com/2019/06/05/europe/metoo-defamation-trials-sandra-muller-france-intl/index.html. (Hämtad 2022-12-13). [Cit. Fox & Crouin (2019)].

Litteratur

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj. (2017). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (3. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB. [Cit. Alvesson & Sköldberg (2017)].

Andersson, Ulrika. (2021). ’From police report to prosecution – what happens to incidents of sexual harassment reported to the police?’. [Manuskript under

arbete]. Juridiska fakulteten, Lunds universitet. [Cit. Andersson (2021a). [Manuskript under arbete]].

Andersson, Ulrika. (2021). 'The body and the deed. Places of rape in Swedish court narratives'. *Gender and Women's Studies*, 2021; 4(1):2. [Cit. Andersson (2021b)].

Andersson, Ulrika. (2019). 'The Visible Vagina: Swedish Legal Narratives About Rape Through the Lens of Gender, Place and Vulnerability', i: Andersson, Ulrika m.fl. (red.), *Rape Narratives in Motion*. London: Palgrave MacMillan. [Cit. Andersson (2019)].

Andersson, Ulrika & Wegerstad, Linnea. (2018). 'Det kriminaliserade området för sexuellt ofredande – kroppslig och abstrakt integritet'. *JT* nr 3 2017/18, s. 652–661. [Cit. Andersson & Wegerstad (2018)].

Andersson, Ulrika. (2004). *Hans (ord) eller hennes? : en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp* [Doktorsavhandling]. Lunds universitet. [Cit. Andersson (2004)].

Boréus, Kristina & Kohl, Sebastian. (2018). 'Innehållsanalys', i: Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.), *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (4. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB. [Cit. Boréus & Kohl (2018)].

Brottsförebyggande rådet. (2022). *Genomströmningstider för brottsmisstankar i brottmålsprocessen 2020*. [Cit. Brå (2022)].

Brottsförebyggande rådet. (2019). *Våldtäkt från anmälan till fällande dom – En studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden* (2019:9). [Cit. Brå 2019:9].

Brottsförebyggande rådet. (2019). *Indikatorer på sexualbrottsutvecklingen 2005–2017* (2019:5). [Cit. Brå 2019:5].

Brottsförebyggande rådet. (2005). *Våldtäkt – En kartläggning av polisanmälda våldtäkter* (2005:7). [Cit. Brå 2005:7].

Burman, Monica. (2007). *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor. Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet* [Doktorsavhandling]. Umeå universitet. [Cit. Burman (2007)].

Butler, Judith. (2011). 'Sexual Consent. Some Thoughts on Psychoanalysis and Law'. *Columbia Journal of Gender & Law*, Vol. 21 No. 2, s. 405–429. [Cit Butler (2011)].

Bäcklund m.fl. *Brottsbalken*, (8 juni 2022, Version 20, JUNO), kommentaren till 6 kap. 10 §. [Cit. Bäcklund m.fl. 6 kap. 10 §].

Diesen, Christian & Diesen, Eva. (2013). *Övergrepp mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen* (2. uppl.). Stockholm: Norstedts Juridik. [Cit. Diesen & Diesen (2013)].

Edgren, Monika. (2019). 'Conditional Vulnerability: Rape Narratives in Swedish Courts, 1990-2014', i: Andersson m.fl. (red.), *Rape Narratives in Motion*. London: Palgrave Macmillan. [Cit. Edgren (2019)].

Felson, Richard. B. m.fl. (2002). 'Reasons for reporting and not reporting domestic violence to the police', *Criminology*, Vol. 40 No. 3, s. 617–647. [Cit. Felson m.fl. (2002)].

Fileborn, Bianca. (2019). 'Naming the Unspeakable Harm of Street Harassment: A Survey-Based Examination of Disclosure Practices'. *Violence Against Women*, Vol. 25 No. 2, s. 223–248. [Cit. Fileborn (2019)].

Fitger m.fl. *Rättegångsbalken* (3 juni 2022, Version 92, JUNO), kommentaren till 20 kap. 6 §. [Cit. Fitger m.fl. 20 kap. 6 §].

Franke, Katherine M. (2002). 'Putting Sex to Work', i: Brown, Wendy & Halley, Janet (red.), *Left Legalism/Left Critique*. Durham: Duke University Press. [Cit. Franke (2002)].

Franke, Katherine M. (1997). 'What's Wrong With Sexual Harassment?'. *Stanford Law Review*, Vol. 49, s. 691–772. [Cit. Franke (1997)].

Geelmuyden, Sophie. (2018). *Vi tänker inte vara tysta längre - En undersökning av brottet sexuellt ofredande och sexualbrottsoffers krav på rättvisa med utgångspunkt i #metoo-upprop*. Juridiska fakulteten vid Lunds universitet. [Cit. Geelmuyden (2018)].

Holme Magne & Solvang, Bernt Krohn. (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder* (2. uppl.). Lund: Studentlitteratur. [Cit. Holme & Solvang (1997)].

Jareborg, Nils m.fl. (2015). *Brotten mot person och förmögensbrotten* (2. uppl.). Uppsala: Iustus Förlag AB. [Cit. Jareborg m.fl. (2015)].

Kelly, Liz m.fl. (2005). *A Gap or a Chasm? Attrition in Reported Rape Cases* (Home Office Research Study 293). Great Britain Home Office Research Development and Statistics Directorate. [Cit. Kelly m.fl. (2005)].

Kelly, Liz & Radford, Jill. (1990). 'Nothing Really Happened: The Invalidation of Women's Experiences of Sexual Violence', *Critical Social Policy*, Vol. 10 No. 30. [Cit. Kelly & Radford (1990)].

Kelly, Liz. (1987). 'The Continuum of Sexual Violence', i: Hamner, Jalna & Maynard, Mary (red.), *Women, Violence and Social Control. Explorations in Sociology*. London: Springer. [Cit. Kelly (1987)].

Kleineman, Jan. (2018). 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära* (2. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB. [Cit. Kleineman (2018)].

Lacey, Nicola. (1998). 'Unspeakable Subjects, Impossible Rights. Sexuality, Integrity and Criminal Law', *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, Vol. 11 No. 1, s. 47-68. [Cit. Lacey (1998)].

Lindberg, Gunnel. *Rättegångsbalk* (1942:740) 23 kap. 4 §, Lexino 2022-12-01 (JUNO). [Cit. Lindberg 23 kap. 4 §].

Lonsway, Kimberly & Archambault, Joanne. (2012). 'The 'Justice Gap' for sexual assault cases: Future directions for research and reform.' *Violence Against Women*, Vol. 18 No. 2, s. 145-168. [Cit. Lonsway & Archambault (2012)].

Lovett, Jo & Kelly, Liz. (2009). *Different systems, similar outcomes? Tracking attrition in reported rape cases across Europe*. Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University. [Cit. Lovett & Kelly (2009)].

McGlynn, Clare, & Westmarland, Nicole. (2019). 'Kaleidoscopic Justice: Sexual Violence and Victim-Survivors' Perceptions of Justice'. *Social & Legal Studies*, Vol. 28 No. 2, s. 179–201. [Cit. McGlynn & Westmarland (2019)].

Mellgren, Caroline, Andersson, Mika & Ivert, Anna-Karin. (2018). "'It Happens All the Time'": Women's Experiences and Normalization of Sexual Harassment'. *Public Space, Women & Criminal Justice*, Vol. 28 No. 4, s. 262-281. [Cit. Mellgren, Andersson och Ivert (2018)].

Nilsson, Gabriella. (2019). 'Narrating the Moral Geography of Rape in Swedish Newspapers', i: Andersson m.fl. (red.), *Rape Narratives in Motion*. London: Palgrave Macmillan. [Cit. Nilsson (2019)].

Olsen, Lena. (2004). 'Rättsvetenskapliga perspektiv'. *SvJT* s. 105–145. [Cit. Olsen (2004)].

Peczenik, Aleksander. (1995). *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*. Stockholm: Norstedts Juridik. [Cit. Peczenik (1995)].

Peczenik, Alexander. (2005). 'Juridikens allmänna läror'. *SvJT* s. 249–272. [Cit. Peczenik (2005)].

Sandgren, Claes. (1995). 'Om empiri och rättsvetenskap Del I'. *JT* nr 3 1995/96, s. 726. [Cit. Sandgren (1995a)].

Sandgren, Claes. (1995), 'Om empiri och rättsvetenskap Del II', *JT* nr 4 1995/96, s. 1035. [Cit. Sandgren (1995b)].

Temkin, Jennifer & Krahe, Barbara. (2008). *Sexual Assault and the Justice Gap: A Question of Attitude*. London: Bloomsbury Publishing. [Cit. Temkin & Krahe (2008)].

Thornefors, Christer. *Rättegångsbalk (1942:740), 20 kap. 6 §*, Karnov (JUNO). Besökt 2022-10-19. [Cit. Thornefors 20 kap. 6 §].

Vera-Gray, Fiona & Kelly, Liz. (2020). 'Contested gendered space: public sexual harassment and women's safety work'. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, Vol. 44 No. 4, s. 265-275. [Cit. Vera-Gray & Kelly (2020)].

Wegerstad, Linnea. (2015). *Skyddsvärda intressen & straffvärda kränkningar. Om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande* [Doktorsavhandling]. Lunds universitet. [Cit. Wegerstad (2015)].

Wegerstad, Linnea. (2019). '#metoo och de fem förtalsdomarna'. *Glänta*, 3-4.19, s. 35–41. [Cit. Wegerstad (2019)].

Wegerstad, Linnea. (2021). 'Improve or abandon criminal justice? Findings about police-reported sexual harassment in public places'. [Manuskript under arbete]. Juridiska fakulteten, Lunds universitet. [Cit. Wegerstad (2021a)]. [Manuskript under arbete]].

Wegerstad, Linnea. (2021). 'Theorising sexual harassment and criminalization in a Swedish context'. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 9 No. 2. [Cit. Wegerstad (2021b)].

Åklagarmyndigheten. (2010). *Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn*. Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg. [Cit. Åklagarmyndigheten (2010)].

Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten. (2019). *Våldsbrott i nära relationer och sexualbrott mot vuxna - En gemensam granskning av polisens och åklagarens handläggning* (Tillsynsrapport 2019:1; Granskningsrapport 2019). Tillgänglig via <https://polisen.se/sok/>. [Cit. Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten (2019)].